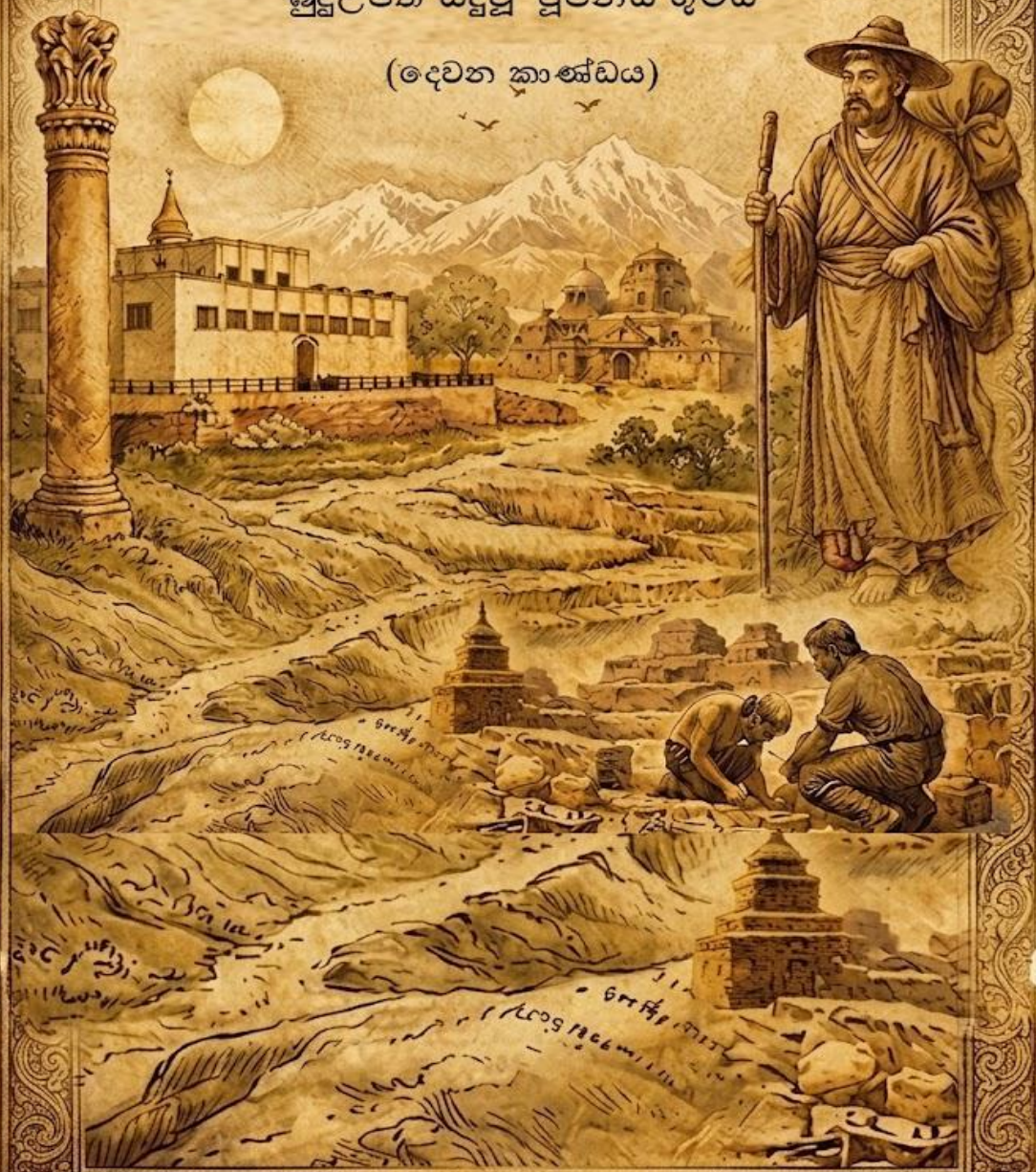

ලුම්බිණියේ සිට කුසිනාරාවට:
බුදුඋපත සිදුවූ පූජනීය භූමිය

(දෙවන කාණ්ඩය)

ලුම්බිණියේ සිට කුසිනාරාවට:
බුදු උපත සිදුවූ පූජනීය භූමිය
(දෙවන කාණ්ඩය)

ප්‍රකාශනය සහ හිමිකම් සටහන

නොම්ලේ බෙදා හැරීම සඳහා පමණි.

මෙම සලකා බැලීම සහ ධර්ම දානය සම්පූර්ණයෙන්ම නොම්ලේ බෙදා හැරීම සඳහා පමණක් වෙන් කර ඇත. මෙහි අන්තර්ගතය වාණිජමය අරමුණු සඳහා භාවිත කිරීම සපුරා තහනම් වේ. මෙම ග්‍රන්ථයේ අන්තර්ගතය සඳහා කිසිදු ප්‍රකාශන හිමිකමක (Copyright) සීමාවක් නොමැත. ලෝකවාසී සැමගේ ප්‍රඥාව සහ දහම් අවබෝධය පිණිස, වාණිජමය නොවන අරමුණු සඳහා මෙම කරුණු නැවත මුද්‍රණය කිරීමට, උපුටා ගැනීමට, සේයා පිටපත් කිරීමට හෝ ඕනෑම මාධ්‍යයකින් ප්‍රතිනිෂ්පාදනය කර බෙදා හැරීමට පූර්ණ අවසර ඇත.

ග්‍රන්ථ විස්තරය

- කෘතියේ නම: ලුම්බිණියේ සිට කුසිනාරාවට - ගෞතම බුදුන්වහන්සේගේ අසිරිමත් ධම්ම වාරිකාව: දෙවන කාණ්ඩය ‘බුදු උපත සිදුවූ පූජනීය භූමිය’.
- සංස්කරණය: උපාසිකා සුධම්මා
- ප්‍රකාශන කාලය: 2026 අසිරිමත් පොසොන් (චුති) මස
- ප්‍රකාශන ස්ථානය: බන්ඩනුන්, නිව් සවුත් වෙල්ස්, ඕස්ට්‍රේලියාව.
- විද්‍යුත් ලිපිනය: sudaine@gmail.com (නිවැරදි කිරීම් හෝ නිරීක්ෂණ සඳහා)

මුල් පිටුවේ පින්තූරය: හිමාල වැටියේ පාමුල පිහිටි ශාක්‍ය ජනපදයේ අගනුවරවූ කපිලවස්තු පුරය, අතර මැද පිහිටි මනරම් ලුම්බිණිය හා මායා දේවි විහාරය පසුබිම කරගනිමින් නැගිසිටින අශෝක ස්ථම්භය බුදුන් වහන්සේගේ උතුම් උපත සිහිකරන ස්මාරකයන්ය. ලුම්බිණියේ වන්දනාවට පැමිණි චීන සංචාරයන් සහ ලුම්බිණි කැණීම් සිදුකල පුරාවිද්‍යාඥයන්, බුදුන් වහන්සේගේ උපන් බිම සනාථ කිරීම පිණිස ඉටුකල අමිල සේවය සිහිපත්කරයි.

“සියලු දාන අතුරින් දහම් දානය උතුම්වේ,
දහම් රසය සියලු රසයන්ට වඩා අග්‍රවේ,
දහමෙන් ලබන සතුට උතුම්ම සතුට වේ.”

(ධම්මපදය: ගාථාව 354)

පිළිගැන්වීම

අපගේ ගෞරවම බුදුන් වහන්සේ මහා කරුණාවෙන් වදාළ උතුම් දහම අනුගමනය කරණ අප, ඒ උතුම් මග ගමන් කරමින් නිරතුරුවම ලබන අපමණ සුවයට කෘතඥතාව පළ කිරීම පිණිස මෙම ප්‍රකාශනය සකස් කරන ලදී. මේ ප්‍රයත්නය අපගේ දෝතින් මහා සාගරයේ ජලය කුඩා බඳුනකට එකතු කිරීමට දරන වැයමක් බඳුය. මේ අවස්ථාවේ දී අපට සිහිපත්වන්නේ විදාගම මෛත්‍රිය මහා තෙරුන් වහන්සේ බැතියෙන් සකස් කළ, ‘බුදුගුණාලංකාරය’ කෘතියේ මුලින්ම දක්වා ඇති මේ කවි පෙළයි:

“පරසතු මලින් පුද- ලද මුණිසඳුට දිය නද,
වනපස මලින් පුද - කළැයි පවසනු කවර වරදද?”

ඒ නිහතමානී වදන් සිහිපත් කරමින්, බුදුගුණ නමැති මහා සාගරයේ දිය බින්දුවක් වැනි අපගේ මේ සැකසීම, වනයේ පිපුණ අභිංසක වන මලක් ලෙසින් අමා මැණියන්වූ අපගේ බුදුන් වහන්සේගේ රන්වන් දෙපාමුල පුජා කරමි, පුජාම වේවා!

“සෙත්සිරි දෙනමහ ගුණ මුහුදානන්,
සත්භට වන බව දුකට වෙදානන්
තිත් ගනඳුර දුරුලන මුණිදානන්,
සිත් සතොසින් නමදිමි මුණිදානන්”

(ලෝවැඩ සහරාව: පුජා විදාගම මෛත්‍රිය හිමි)

උපාසිකා සුධම්මා

2026 පොසොන් (ජූනි) මස,

බන්ඩනුන්, නිව් සවුත් වේල්ස්, ඕස්ට්‍රේලියාව.

කෘතඥතාව සහ උපහාරය

ශාන්ති වන ආරාමයේ අති පූජනීය හික්ෂුණි සංඝයා වහන්සේලාගේ ශාස්ත්‍රීය මග පෙන්වීම සහ දයාවන්ත සහයෝගය වෙනුවෙන් අපි අපගේ ගෞරවනීය කෘතඥතාවය පුද කරමු. අපගේ ධර්ම මිතුරු කැළට: මෙම ගමනේදී ඔබගේ ස්ථිර දිරිගැන්වීම සහ කලායාණ මිත්‍රත්වයට ස්තූතියි.

තාක්ෂණික සහ තොරතුරු සහාය: මෘදුකාංග, පරිවර්තන මෙවලම් සහ පර්යේෂණ දත්ත සැපයූ Microsoft, Google, DeepL, ChatGPT සහ විද්‍යුත් විද්‍යා ක්ෂේත්‍රයේ දායකත්වයන්ට අපි ණයගැතිවෙමු. එසේම මෙම ව්‍යාපෘතිය පොහොසත් කළ තොරතුරු සහ නිදර්ශන සඳහා අන්තර්ජාලය ඔස්සේ නොමිලේ ප්‍රවේශය ලබා දුන් බොහෝ මාර්ගගත වේදිකා සහ විවිධ ඩිජිටල් ලේඛනාගාරවලට, වෙබ් අඩවියන්ට, විකිපීඩියා, සහ බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටක ප්‍රකාශනයන්ට අපි බෙහෙවින් කෘතඥ වෙමු.

මෙම කෘතිය සඳහා මූලික මූලාශ්‍ර ලෙස අප විසින් භාවිත කරන ලද, හික්බ් බෝධි, හික්බ් බ්‍රහ්මාලි සහ හික්බ් සුජාතෝ යන පූජනීය සංඝයා වහන්සේලා සහ කැපවූ බෞද්ධ විද්වතෙක් වූ මොරිස් වෝල්ෂ් (Maurice Walshe) මහතා විසින් සිදු කරන ලද විශිෂ්ට ත්‍රිපිටක ඉංග්‍රීසි පරිවර්තන, අපි ඉමහත් ගෞරවයෙන් හා කෘතඥතාපූර්වකව අගය කරමු.

හැඳින්වීම

“ලුම්බිණියේ සිට කුසිනාරාවට - ගෞතම බුදුන් වහන්සේගේ අසිරිමත් ධම්ම වාරිකාව” යන මාතෘකාව යටතේ සකස් කළ මෙම සංස්කරණයේ මූලික අරමුණ වන්නේ, ලුම්බිණි සල් උයනේදී රජ කුමරෙකු ලෙසින් උපත ලබා, කුසිනාරා නුවර සල් රුක් සෙවණේදී මහා පරිනිර්වාණයට පත් වූ අපගේ ගෞතම බුදුරජාණන් වහන්සේගේ වසර හතළිස් පහක් පුරා විහිදුණු අසමසම ජීවන පුවතත්, මහා කරුණාවෙන් සිදු කළ දහම් වාරිකාවක් ලෝකවාසී පාඨකයන් වෙත පිළිමයි. ත්‍රිපිටක මූලාශ්‍ර සහ බෞද්ධ සම්ප්‍රදාය පාදක කරගනිමින්, අවශ්‍ය ස්ථානයන්හිදී ඉතිහාසමය හා පුරාවිද්‍යාත්මක තොරතුරුද පෙරදැරි කරගනිමින්, උන්වහන්සේගේ අසාමාන්‍ය මෙහෙවර සහ ජීවිතයේ ප්‍රධාන සිදුවීම් වර්තමාන ලෝකය හා යා කරමින් සරලව ඉදිරිපත් කිරීමට මෙහිදී උත්සාහ කර ඇත.

මෙම ග්‍රන්ථ මාලාව කාණ්ඩ කිහිපයකින් පළ කිරීමට නියමිතය. ඒ සෑම කොටසකින්ම බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ජීවිතයේ සුවිශේෂී අවස්ථාවන් විස්තර කෙරේ. එනම්, ශාක්‍ය ජනපදයේ ලුම්බිණි ගම්මානයේ සිදුහත් කුමරු ලෙස උපත ලැබීම, රාජකීය සැප සම්පත් අත්හැර සත්‍යය සොයා කපිලවස්තු නුවරින් නික්ම යාම, උරුවෙල දනව්වේදී දුෂ්කර ක්‍රියා කිරීම, මධ්‍යම ප්‍රතිපදාව ඔස්සේ සම්මා සම්බෝධිය සාක්ෂාත් කරගැනීම සහ එතැන් පටන් කුසිනාරාවේ මල්ල රජුන්ගේ උපවත්තන සල් උයනේදී සිදුවූ මහා පරිනිර්වාණය දක්වා වසර හතළිස් පහක් පුරා ලෝක සත්ත්වයාගේ හිතසුව පිණිස ගම් නියම්ගම් සැරිසරමින් සිදු කළ උත්තම දහම් මෙහෙවර එහි සැකෙවින් ඇතුළත් වේ.

එදා අතීතයේ දඹදිව, දුට්ඨි පිරි මාවත් ඔස්සේ උතුම් සිරිපා තබමින් බුදුරජාණන් වහන්සේ රජවරුන්, ප්‍රභූන්, සමාජයෙන් කොන් වූවන්, දාර්ශනිකයන් මෙන්ම සාමාන්‍ය ගොවීන් හමු වූ අයුරුත්; “දුක කෙළවර කිරීම සැමටම සාධාරණ වුවකි” යන සරල වූවත් ගැඹුරු පණිවිඩය තුළින් උන්වහන්සේ ඔවුන්ගේ ජීවිත සුවපත් කළ අයුරුත් මේ කෘතියේ පිටු පෙරළීමේදී ඔබට දැකගත හැකි වනු ඇත. මෙම පිටු අතරින් ඔබ දකින්නේ ඓතිහාසික අසිරිමත් ජීවිතයක පූජනීය සන්ධිස්ථානයන්ය; දශක හතරකට අධික කාලයක් පුරා වෙහෙස නොබලා බෙදා දුන් ප්‍රඥාව, ඉවසීම, තර්කානුකූල බව සහ මහා මෙන් සිත පිළිබඳ සදාකාලික ආදර්ශයන්ය.

මෙය හුදෙක් බුදුන් වහන්සේගේ චරිතාපදානයක් පමණක් නොවේ— අර්ථවත් සහ සාමකාමී ජීවිතයක් අපේක්ෂා කරන ඕනෑම අයෙකුට මහ පෙත්වන අගනා ආධ්‍යාත්මික උපදේශකයෙකි. අවිද්‍යා අභ්‍යුරුණ මිදී විද්‍යා ආලෝකය මහා චිරයයෙන් හා ප්‍රඥාවෙන් උදා කරගත් උන්වහන්සේගේ අසිරිමත් පිබිදීම, අසීමිත මිනිස් ශක්තිය පෙත්වන බලවත් සාක්ෂියකි. බුදුරජාණන් වහන්සේ යනු ඉතිහාසයේ පහළ වූ අසිරිමත් ආලෝකයයි. උන්වහන්සේ පෙන්වා දුන් ඒ උතුම් මාවත ඔස්සේ අදටත් අපට ගමන් කළ හැකි බව මෙම කෘතිය සිහිපත් කරයි.

මෙම ග්‍රන්ථ මාලාවේ පළමු කාණ්ඩය: “ලුම්බිණියේ සිට කුසිනාරාවට: උත්තම බුදු උපත” කලින් ප්‍රකාශ කරන ලදී. මෙහි දෙවන කාණ්ඩය : බුදු උපත සිදුවූ පූජනීය භූමිය” මෙසේ ඔබ වෙත ඉමහත් සැදැහැ සිතින් පිළිගන්වමු.

බුදුරජාණන් වහන්සේගේ අසිරිමත් බව දැක්වෙන මෙම කෘතිය කියවා ඔබගේ හදවත සැදැහැයෙන් ඔකඳ වේ නම්, එය අපගේ පරම ලාභයයි!

ගෝතම මුනිදු අපගේ- ඉසිපතන වන ගොමුවේ,
උතුම් දහම්සක කරකවා - දෙවිමිනිසුන් හමුවේ,
සතළිස් පස් වසරක්- අමා දහම බෙදමින්,
දුකින් වෙළුන ලෝකයාට- සහනය ගෙනදෙමින්,
දුට්ඨි පිරුන මං මාවත්හි- සැරිසැරුවා මහා කරුණාවෙන්.

මැදි යොවුන් වියේ සිට- මහළුව දුබලවූ කය දරමින්,
දිරාගිය කරත්තය- රැහැන් පටියෙන් සවිමත් කරණ ලෙසින්,
අවි වැසි නොතකා ශිත කඳු ඔස්සේ - වේලි දැවී ගිය බිම් හරහා,
අවිදු අභ්‍යුරුණ වැසුන මිනිසුන්හට- දහම් ආලෝකය විහිදුවා,
කුසිනාරාවේ සල් උයන වෙත -
අවසන් පියවර තැබුවා අපමණ දයාවෙන්.

ශ්‍රී සද්ධර්ම ආලෝකය සදාකල් බැබළේවා!
ඔබ සැමට අමා මහ නිවන් සුවය අත්වේවා!

පටුන

දෙවන කණ්ඩායම: බුදු උපත සිදුවූ පූජනීය භූමිය	3
1: ශෝතම බුදුන් වහන්සේ උපත ලැබූ කාලය	3
1.1 වෙසක් දිනය: උතුම් බුද්ධ දිනය.....	3
2: බුදු උපත සිදු වූ කාලය පිළිබඳ විද්වතුන්ගේ අදහස්	4
2.1 පූජ්‍ය නාරද මහා ස්ථවිරයන් වහන්සේගේ මතය	4
2.2 පූජ්‍ය ආචාර්ය පරවාහර වජිරඤ්ඤා මහා ස්ථවිරයන් වහන්සේගේ මතය	5
2.3 මොරිස් වොල්ෂි (Maurice Walshe) මහතා සහ බටහිර විද්වතුන්ගේ මතය	6
2.4 ආචාර්ය ජෝන් ෆේත්ෆුල් (ජේ. එෆ්.) ෆ්ලීට් (Dr. John Faithfull Fleet) මහතාගේ මතය	6
2.5 2013 වසරේ දී මහාචාර්ය රොබින් කොනින්හැම් (Prof. Robin Coningham) මහතා සහ ඔහුගේ කණ්ඩායම ලුම්බිණියේ කළ කැණීම් මගින් මතු වූ පුරාවිද්‍යාත්මක සාක්ෂි... 7	
3: ලුම්බිණිය— බුදුන් වහන්සේ උපත ලැබූ පූජනීය භූමියද?.....	8
4 : ත්‍රිපිටකයට අනුව බුදුන් වහන්සේ උපත ලැබූ භූමිය	9
5: ලුම්බිණි උයන.....	12
6 : ලුම්බිණියේ බුදු උපත සිදුවූ බව තහවුරු කරනු ලබන වෙනත් සාධක	16
7: ලුම්බිණි ශිලා ස්ථම්භය සහ අශෝක සෙල්ලිපිය.....	17
8 : වන්දනාවට පැමිණි චීන භික්ෂූන් ගේ වාර්තා සටහන්	22
9: ක්‍රි.ව. 14 වන සියවසට පෙර ලුම්බිණියට පැමිණි සංචාරකයන්ගේ සටහන්	27
10: දහනවවන සියවසේ ලුම්බිණියේ පුනර්ජීවනය	28

11: 1899 වසරේ ලුම්බිණියේ කැණීම් ව්‍යාප්ත වීම.....	30
12: ලුම්බිණියේ නූතන පුරාවිද්‍යාත්මක කැණීම් සහ සංවර්ධන ඉතිහාසය	36
12.1: 1933 සහ 1939 කාලසීමාව තුළ ලුම්බිණියේ සිදු වූ සංවර්ධනය.....	37
12. 2: 1956 වසරේදී ලුම්බිණිය කෙරෙහි ජාත්‍යන්තර බෞද්ධ අවධානය යොමුවීම	38
12.3: 1962 වසරේ අශෝක කුළුණ ආශ්‍රිත විද්‍යාත්මක පර්යේෂණ	39
12.4: 1970-80 කාලයේ ලුම්බිණි කැණීම්	40
13: 1972 සහ 1996 කාලයේ ලුම්බිණියේ වර්ධනය.....	41
14: ලුම්බිණිය: බුද්ධ උත්පත්තිය සිදු වූ නිශ්චිත ස්ථානය ස්ථිර වශයෙන්ම තහවුරු වීම 1995-96.....	43
15: ලුම්බිණියේ ඓතිහාසික සත්‍යතාව-21 නී සියවස	44
අතිරේකය 1 : ලෝක බෞද්ධ සහයෝගිතා සමුළුව	48
අතිරේකය 2 : 2013 වසරේ ලුම්බිණියේ පුරාවිද්‍යා කැණීම් වලින් මතු වූ සාක්ෂි	51
අවසාන සටහන්	

දෙවන කාණ්ඩය: බුදු උපත සිදුවූ පූජනීය භූමිය

මේ සංස්කරණයේ පළමු කාණ්ඩයේ දී සිද්ධාර්ථ (සිද්ධහත්) කුමාරයෝ පුරාණ භාරතයේ (ජම්බුද්වීපය/දඹදිව) ලුම්බිණි සල් උයනේදී උපත ලැබූ ආකාරය විස්තර කෙරිණි. බුදුන් වහන්සේගේ උපත සිදු වූ නිශ්චිත කාල වකවානුව හා ස්ථානය පිළිබඳව විවිධ ඓතිහාසික මත සහ විවාද පවතී. මෙම කාණ්ඩයේ ප්‍රධාන අරමුණ වන්නේ ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ, දීඝකාලීන බෞද්ධ සම්ප්‍රදායන් සහ නූතන පුරාවිද්‍යාත්මක සොයාගැනීම් එකට ගලපා බලමින්, එම කරුණු මැනවින් පැහැදිලි කර දීමයි.

1: ගෝතම බුදුන් වහන්සේ උපත ලැබූ කාලය

ත්‍රිපිටක පාලි ග්‍රන්ථයන්හි බුදුන් වහන්සේ උපන් නිශ්චිත වර්ෂය සෘජුවම සඳහන් කර නොමැත. එහෙත්, ආසියාතික බෞද්ධ සම්ප්‍රදායන් බහුල වශයෙන් පිළිගන්නේ ක්‍රිස්තු පූර්ව (ක්‍රි.පූ.) 623 වසරේ වෙසක් මස පුර පසළොස්වක පොහෝ දිනක බුදු උපත සිදු වූ බවයි.

1.1 වෙසක් දිනය: උතුම් බුද්ධ දිනය

සියවස් ගණනාවක් තිස්සේ සමස්ත බෞද්ධ ලෝකය පුරා වෙසක් උත්සවය සමරනු ලබන්නේ බුදුන් වහන්සේගේ ජීවිතයේ සිදු වූ ප්‍රධානතම අවස්ථා ත්‍රිත්වය (තෙමඟුල) වන උපත, බුද්ධත්වය (සම්බෝධය) සහ පරිනිර්වාණය සිහිපත් කරමිනි. මෙම දිනය ජාත්‍යන්තර වශයෙන් ‘බුද්ධ පූර්ණිමා’ (Buddha Purnima) හෝ ‘බුද්ධ දිනය’ (Buddha Day) ලෙසින්ද හඳුන්වනු ලැබේ. මෙම ඓතිහාසික සම්ප්‍රදාය ජාත්‍යන්තර වශයෙන්— නිල වශයෙන් ප්‍රකට වීමට බලපෑ ප්‍රධානතම සන්ධිස්ථාන දෙකක් වේ:

1) 1950 ලෝක බෞද්ධ සහයෝගිතා සම්මේලනය (WFB):

ශ්‍රී ලංකාවේ කොළඹ නගරයේ පැවති ප්‍රථම ලෝක බෞද්ධ සහයෝගිතා සම්මේලනයේදී (World Fellowship of Buddhists), වෙසක් පුර පසළොස්වක දිනය බුදුන් වහන්සේගේ තෙමඟුලම එක්ව සිහිපත් කරන නිල බුද්ධ දිනය ලෙස සැමරීමට ඒකමතිකව තීරණය කරන ලදී. එම මහා සමුළුවේදී නේපාලයේ මහේන්ද්‍ර රජතුමා විසින් වෙසක් දිනය නේපාලයේ රජයේ නිවාඩු දිනයක් ලෙස ප්‍රකාශයට පත් කරමින්, සෙසු බෞද්ධ රටවලටද එම උදාර පියවර ගන්නා ලෙස ඇරයුම් කළේය. (විස්තර පිණිස බලන්න: අතිරේකය: 1).

2) 1999 එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානයේ (UN) පිළිගැනීම: ශ්‍රී ලංකාව ඇතුළු රටවල් කිහිපයක මැදිහත් වීමෙන් 1999 වසරේදී එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානය විසින් වෙසක් දිනය ජාත්‍යන්තර වශයෙන් පිළිගනු ලැබූ අතර, වසර 2000 සිට එය එක්සත් ජාතීන්ගේ කාර්යාලයන්හිදී නිල වශයෙන් සමරන ජාත්‍යන්තර දිනයක් (International Day of Vesak) බවට පත් විය. සමහර බෞද්ධ සම්ප්‍රදායන්: විශේෂයෙන් මහායාන සහ ජපන් බෞද්ධ සම්ප්‍රදායන් බුදු උපත වෙසක් මාසයට බාහිරව, වෙනත් මාසයන්හිදී ද සමරනු ලබයි.

2: බුදු උපත සිදු වූ කාලය පිළිබඳ විද්වතුන්ගේ අදහස්

බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි කාල වකවානුව සම්බන්ධයෙන් දේශීය මෙන්ම විදේශීය බෞද්ධ විද්වතුන් සහ ධර්මධරයන් වහන්සේලා විවිධ ඓතිහාසික ක්‍රමවේද ඔස්සේ අදහස් දක්වා ඇත. ඒ පිළිබඳ කෙටි සටහනක් මතු දැක්වේ.

2.1 පූජ්‍ය නාරද මහා ස්ථවිරයන් වහන්සේගේ මතය ¹

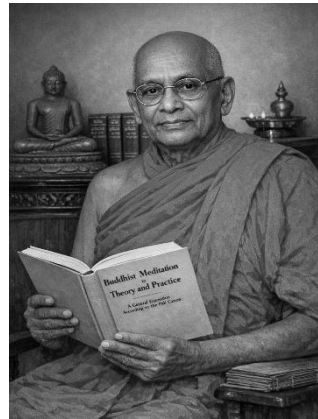
පෙරවාද බුදුදහම ජාත්‍යන්තර වශයෙන් ප්‍රචලිත කිරීමට අපමණ මෙහෙවරක් කළ ධර්ම විශාරද යතිවරයෙක් වූ පූජ්‍ය නාරද

මහාතෙරුන් වහන්සේ තමන් රචිත **"බුදුන් වදාළ දහම"** (The Buddha and his Teachings) කෘතියෙහි මෙසේ දක්වා ඇත:

"ක්‍රිස්තු පූර්ව 623 වසරේ වෙසක් පුර පසළොස්වක පොහෝ දිනක, ලුම්බිණි උද්‍යානයේදී, මතු දිනක ලොව ශ්‍රේෂ්ඨතම ආගමික ශාස්තෘවරයා වීමට නියමිතවූ උතුම් රාජකුමාරයෙක් මෙලොව උපත ලැබුවේය."

2.2 පූජ්‍ය ආචාර්ය පරවාහුර වජිරඤාණ මහා ස්ථවිරයන් වහන්සේගේ මතය 2

බුද්ධජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ මණ්ඩලයේ ප්‍රධාන සංස්කාරක ධුරය හෙබවූ, බෞද්ධ දර්ශනය මෙන්ම බටහිර දර්ශනයද මැනවින් ප්‍රගුණ කළ බෞද්ධිච්චතෙක්වූ පූජ්‍ය (ආචාර්ය) පරවාහුර වජිරඤාණ නාහිමියන්, බුදු උපත මෙසේ සටහන් කර ඇත: ³

“ශාක්‍ය ජනපදයේ කපිලවස්තු නුවරට අයත් ලුම්බිණි සාලවන උද්‍යානයේදී, වික්‍රම පූර්ව (වි.පූ.) 566 වන වර්ෂයේ වෙසක් පුන් පොහෝ දින බෝසතාණන් වහන්සේ උපත ලැබූහ.”

කාලගණනසටහන: (chronology): පැරණි භාරතීය දිනදර්ශනයක් වන ‘වික්‍රම වර්ෂය’ ආරම්භ වන්නේ ක්‍රි.පූ. 58 වසරේදීය. ඒ අනුව, වික්‍රම පූර්ව (වි.පූ.) 566 වසර යනු ක්‍රි.පූ. 624 වසර වේ. මෙම අගය වර්තමාන ක්‍රිස්තු වර්ෂයට (වසර 2026 ට) එකතු කළ විට, එය මීට වසර **2582** කට පෙරදී වූ සිදුවීමක් බව පැහැදිලි වේ. මෙය ශ්‍රී ලංකාවේ අප ව්‍යවහාර කරන සම්ප්‍රදායික බුද්ධ වර්ෂ ක්‍රමවේදය සමඟ මැනවින් සැසඳේ.

2.3 මොරිස් වොල්ෂි (Maurice Walshe) මහතා සහ බටහිර විද්වතුන්ගේ මතය

පාලි දීප නිකාය සම්පූර්ණයෙන්ම ඉංග්‍රීසි භාෂාවට පරිවර්තනය කළ සුප්‍රකට බටහිර බෞද්ධ විද්වතෙකු වූ මොරිස් වොල්ෂි මහතා ⁴, ස්වකීය කෘතියේ ප්‍රස්තාවනාවෙහි සඳහන් කරන්නේ බටහිර ඉතිහාසඥයන්ගේ සාක්ෂි මත සිදුහත් ගෞතමයන්

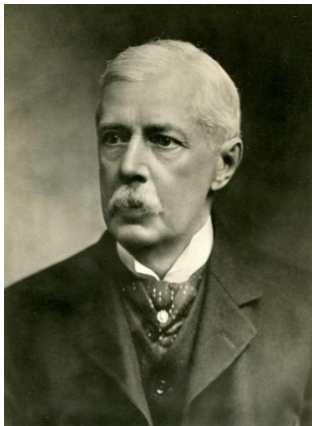

වහන්සේ **ක්‍රි.පූ. 563 – 483** අතර කාල වකවානුවේ ජීවත් වූ බවට බොහෝ බටහිර විද්වතුන් යෝජනා කරන බවයි ⁵.

කෙසේ වෙතත්, ශ්‍රී ලංකාව, මියන්මාරය, තායිලන්තය ඇතුළු අග්නිදිග ආසියානු පෙරවාද බෞද්ධ සම්ප්‍රදාය විසින් පිළිගනු ලබන්නේ **ක්‍රි.පූ. 623 – 543** යන

කාල වකවානුවයි. සමස්ත බෞද්ධ ලෝකයම මහත් හරසරින් සැමරූ ඓතිහාසික **2500 වූද්ධ ජයන්ති මහෝත්සවය** ⁶ (1956-1957) පදනම් වූයේද ශ්‍රී ලංකාව හා අග්නිදිග ආසියානු බෞද්ධයන් පිළිගන්නා මෙම සාම්ප්‍රදායික කාල නිර්ණය මතය.

2.4 ආචාර්ය ජෝන් ෆේත්ෆුල් (ජේ. එෆ්.) ෆ්ලීට් (Dr. John Faithfull Fleet) මහතාගේ මතය

බ්‍රිතාන්‍ය ඉන්දියාවේ රාජකාරි කරන සමයේ ගෝතම වූද්ධ චරිතය සහ භාරතීය ඉතිහාසය පිළිබඳව ගැඹුරු අධ්‍යයනයන්හි නිරත වූ සුප්‍රකට බ්‍රිතාන්‍ය සිවිල් සේවකයෙකු, ඉතිහාසඥයෙකු සහ අභිලේඛන ශිල්පියෙකු වූ ආචාර්ය ජේ.එෆ්. ෆ්ලීට් ⁷, බුදුන් වහන්සේගේ කාලවකවානුව නිර්ණය කිරීම සඳහා සුවිශේෂී ක්‍රමවේදයක් භාවිත කළේය. ඔහු ඉන්දියාවේදී සිදු කරන

ලද තාරකා විද්‍යාත්මක ගණනය කිරීම් (Astronomical Calculations) සහ මුල්කාලීන බෞද්ධ සාහිත්‍ය මූලාශ්‍ර විශ්ලේෂණයන් මත පදනම්ව, බුදුන් වහන්සේ ක්‍රි.පූ. 563 වසරේදී පමණ උපත ලැබූ බව නිගමනය කළේය.

2.5 2013 වසරේ දී මහාචාර්ය රොබින් කොනින්හැම් (Prof. Robin Coningham) මහතා සහ ඔහුගේ කණ්ඩායම
ලුම්බිණියේ කළ කැණීම් මගින් මතු වූ පුරාවිද්‍යාත්මක සාක්ෂි

බුදු උපත සිදු වූ නිශ්චිත කාල වකවානුව පිළිබඳ විද්‍යාත්මකව තහවුරු කරගැනීමට ලැබුණු සුවිශේෂී සහ අතිශය වැදගත් මෑතකාලීන සාක්ෂිය හමුවන්නේ 2013 වසරේදීය. එක්සත් රාජධානියේ ඩර්හැම් විශ්වවිද්‍යාලයේ පුරාවිද්‍යා මහාචාර්ය සහ යුනෙස්කෝ (UNESCO) සංවිධානයේ සංස්කෘතික උරුමයන් පිළිබඳ

පුරාවිද්‍යාත්මක ආචාරධර්ම සහ ප්‍රායෝගික ක්‍රියාකාරකම් පිළිබඳ අංශයේ ප්‍රධානියා වන මහාචාර්ය රොබින් කොනින්හැම් මහතාගේ ⁸ ප්‍රධානත්වයෙන් යුත් ජාත්‍යන්තර පුරාවිද්‍යා කණ්ඩායමක් ලුම්බිණියේදී සුවිශේෂී කැණීමක් සිදු කරන ලදී. ඔවුන් විසින් නේපාලයේ ලුම්බිණි පූජනීය භූමියේ පිහිටි මායාදේවි විහාරයේ යටිබිම් ස්ථරයන්හි (Underground) කරන ලද පුරාවිද්‍යාත්මක කැණීම් මගින්, බුදු උපත ක්‍රි.පූ. 6 වන සියවස තුළ සිදු වූ බවට ඉතාමත් ශක්තිමත්, විද්‍යාත්මක සහ ප්‍රත්‍යක්ෂ පදනමක් ලෝකයාට අනාවරණය කර දෙන ලදී.

ලී සහ ගඩොල් ව්‍යුහයන් හමුවීම: මායාදේවි විහාර බිමෙහි පහළ ස්ථරයන් පරීක්ෂා කිරීමේදී දැනට ලොව හමු වූ පැරණිතම බෞද්ධ සිද්ධස්ථානයක නටබුන් (Earliest ever Buddhist shrine) මතු කරගැනීමට ඔවුන්ට හැකි විය. ⁹ එහි තිබී හමු වූ පැරණි ලී ව්‍යුහයක් (Timber Structure) සහ ඊට ඉහළින් වූ

ගඩොල් ව්‍යුහයක් විද්‍යාත්මක රේඩියෝ-කාබන් (Radio-carbon dating) සහ ප්‍රකාශ උත්තේජිත දීප්ති (OSL) පරීක්ෂණවලට භාජනය කරන ලදී. ඒ අනුව, එම නිර්මාණයන් නිශ්චිතවම ක්‍රි.පූ. 6 වන සියවසට අයත් බව විද්‍යාත්මකව තහවුරු විය. ¹⁰

බුද්ධ උත්පත්ති කථා පුවත සමඟ ඇති සබැඳියාව: පුරාවිද්‍යාඥයන් පවසන පරිදි මෙම පැරණි ලී ව්‍යුහය මගින් මැදිකර පවුරක් තනා තිබී ඇත්තේ සල් ගසක් (හෝ වෘක්ෂයක්) වට කිරීමටය. මහා මායා දේවිය සල් අත්තක් අල්ලාගෙන සිටියදී සිදුහත් කුමරු උපත ලැබූ බවට බෞද්ධ සාහිත්‍යයේ එන ඓතිහාසික විස්තරය සමඟ මෙම වෘක්ෂය වටා ඉදි වූ ආගමික ව්‍යුහය මැනවින් ගැලපේ. මෙම සොයාගැනීමත් සමඟ, බුදුන් වහන්සේගේ උපත සිදු වූ ශතවර්ෂය පිළිබඳව විද්වතුන් අතර පැවති දිගුකාලීන මතභේදයන් සඳහා ඉතා පැහැදිලි ඓතිහාසික විසඳුමක් ලැබුණබව පැහැදිලිය . බුදුන් වහන්සේගේ උපත ක්‍රි.පූ. 6 වන සියවස තුළ සිදු වූ බව තහවුරු කරන, 2013 පුරාවිද්‍යා කැණීම්වලින් මතුපිට සාක්ෂි පිළිබඳ කෙටි විස්තරයක්: අතිරේකය 2 හි දක්වා ඇත.

අපගේ කෘතියේ ස්ථාවරය: බුදුන් වහන්සේ උපත ලැබූ නිශ්චිත වර්ෂය පිළිබඳව ජාත්‍යන්තර ඉතිහාසඥයන් අතර තවමත් ඒකමතික එකඟතාවක් නොමැති වුවද, සමස්ත බෞද්ධ ලෝකයා බහුලවම පිළිගන්නා ක්‍රි.පූ. 623 වසර මූලික පදනම ලෙස සලකා මෙම කෘතිය ඉදිරියට රැගෙන යාම අපගේ අදහසයි. එමෙන්ම, 2013 වසරේ සිදු කරන ලද නූතන පුරාවිද්‍යාත්මක කැණීම් මගින් බුදු උපත ක්‍රි.පූ. 6 වන සියවස තුළ සිදු වූ බවට ලැබී ඇති විද්‍යාත්මක සාක්ෂි ද අපගේ මෙම ස්ථාවරය තවදුරටත් ස්ථිර කරලීමට මහෝපකාරී වේ.

3: ලුම්බිණිය— බුදුන් වහන්සේ උපත ලැබූ පූජනීය භූමියද?

අපගේ ගෞතම බුදුන් වහන්සේ, සිදුහත් කුමාරයාණන් ලෙස මෙලොව උපත ලැබූ පූජනීය භූමිය වන 'ලුම්බිණිය' පිළිබඳව පාඨකයා වෙත නිවැරදි වැටහීමක් ලබා දීම පිණිස මතු දැක්වෙන

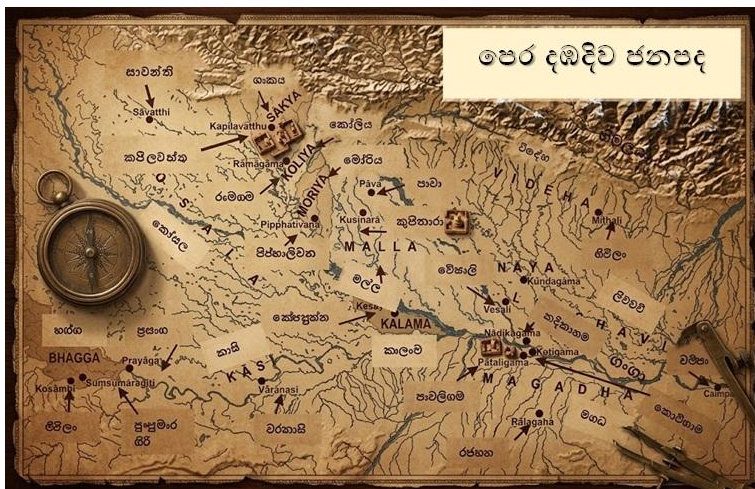
කරුණු ඉදිරිපත් කරනු ලැබේ. මේ සඳහා ත්‍රිපිටක දේශනා, දීඝකාලින බෞද්ධ සම්ප්‍රදායන්, ඓතිහාසික මූලාශ්‍ර සහ නූතන පුරාවිද්‍යාත්මක කැණීම් මගින් අනාවරණය කරගත් සාක්ෂි මැනවින් උපයෝගී කරගෙන ඇත.

පෙරදිග මෙන්ම අපරදිග බහුතරයක් විද්වතුන් පිළිගන්නා පොදු සත්‍යය වන්නේ, ගෝතම බුදුන් වහන්සේ පුරාණ දඹදිව — ජම්බුද්වීපයෙහි (වර්තමාන නේපාල සහ ඉන්දියානු දේශසීමා ආශ්‍රිත කලාපයේ) උපත ලැබූ බවයි. එහෙත්, මෑතකාලීනව සමහර කණ්ඩායම් විසින් මීට බාහිර විකල්ප ස්ථාන පිළිබඳ මතවාද ඉදිරිපත් කරනු දක්නට ලැබේ. අපගේ මූලික අරමුණ වන්නේ එවැනි බාහිර විවාදයන් කෙරෙහි පක්ෂපාතීව හෝ ඊට දැඩිව නොඇලී, බුදු උපත සිදු වූ භූමිය පිළිබඳව ඇති සත්‍ය තොරතුරු ත්‍රිපිටක සාක්ෂි සහ පුරාවිද්‍යාත්මක සොයාගැනීම් ඇසුරින් පාඨකයා වෙත විවෘතව තැබීමයි.

බුදුන් වහන්සේ වදාළේ ‘එහිපස්සික’ (ඇවිත් බලන්න) යන උතුම් උපදෙසට අනුව, අන්ධ භක්තියෙන් හෝ පූර්ව නිගමනවලින් බැහැරව, විවෘත මනසකින් හා විචාර බුද්ධියෙන් යුතුව මෙම ඓතිහාසික සාක්ෂි පරීක්ෂා කර සැබෑ අවබෝධයට පැමිණෙන ලෙස අපි පාඨකයාට ආරාධනා කරමු.

4 : ත්‍රිපිටකයට අනුව බුදුන් වහන්සේ උපත ලැබූ භූමිය

බුදුන් වහන්සේගේ උදාර උපත සිදු වූ ස්ථානය පිළිබඳව වර්තමාන සිතියම්වල පරිදි නවීන භූගෝලීය විස්තර ත්‍රිපිටකයෙහි අන්තර්ගත නොවුණද, උන්වහන්සේ පෙර දඹදිව, මධ්‍ය ප්‍රදේශයේ.හිමාල පර්වත පාමුල පිහිටි ශාක්‍ය රාජධානියෙහි උපත ලැබූ බව සනාථ කරන සෘජු සූත්‍ර පාඨ රැසක් ත්‍රිපිටකයෙන් හමු වේ. මතු දැක්වෙන සිතියමට අනුව ශාක්‍ය ජනපදය හිමලයා කඳු පාමුල පිහිටා ඇත.

සුත්තනිපාත - පබ්බජා සූත්‍රයට අනුව ¹¹ : සසර දුකින් මිදීමේ උදාර මාර්ගය සොයමින් වාරිකාවේ යෙදුන සමයේ සිදුහත් තවුසාණන් වහන්සේ රජගහ නුවරට වැඩම කළ අවස්ථාවේදී බිම්බිසාර මහ රජතුමා උන්වහන්සේව හමු විය. එහිදී රජතුමා සිදුහත් තවුසාණේ ජාතිය සහ වංශය පිළිබඳව විමසා සිටියේය. ඊට පිළිතුරු දෙමින් බෝසතාණන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:

"මහරජ, හිමාලය පර්වතය පාමුල, කෝසල ජනපදයට අයත්වූ, සූර්ය වංශික ශාක්‍යයන් වසන සාරවත් දනව්වක් (ජනපදයක්) ඇත. එය මගේ උපන් මව්බිමයි. මම ඒ කුලයෙන් නික්ම පැවිදි වූවෙමි."

මින් පැහැදිලි වන්නේ බෝසතුන් තමන් වහන්සේගේ උපන් ජනපදය නිමාලය පාමුල පිහිටි ශාක්‍ය භූමිය ලෙස සෘජුවම හඳුන්වා දී ඇති බවයි.

සුත්තනිපාත - නාලක සූත්‍රයට අනුව ¹² : සිද්ධත් කුමාරයාණන්
ලම්බිණි සල් උයනේදී උපත ලැබූ ඓතිහාසික මොහොතේ, දිව්‍ය

ලෝකයෙහි දෙවියන් මහත් ප්‍රමෝදයට පත්ව ප්‍රකාශ කළ අයුරු මෙම සූත්‍රයෙහි මෙසේ සඳහන් වේ:

"ලෝකයා කෙරෙහි හිතසුව පිණිස, අසමසම වූත් උතුම් වූත් බෝසතාණන් වහන්සේ ශාක්‍ය ජනපදයේ ලුම්බිණි නම් ග්‍රාමයේ උපත ලැබූහ."

මෙහි 'ශාක්‍ය ජනපදයේ ලුම්බිණිය' යනුවෙන් එන සෘජු ප්‍රකාශය මගින් බුදු උපත සිදු වූ නිශ්චිත භූගෝලීය පිහිටීම මැනවින් පැහැදිලි කර දෙයි.

බුද්දක නිකාය - බුද්ධවංස පාලියට අනුව ¹³: බුදුන් වහන්සේ ස්වකීය මුවින්ම තමන් වහන්සේගේ උපන් නගරය පිළිබඳව මෙසේ වදාරා ඇත:

මගේ උපන් නගරය කපිලවස්තුවයි"

දීඝ නිකාය - මහාපදාන සූත්‍රය: ¹⁴ මෙහිදී ද බුදුන් වහන්සේ තමන් වහන්සේගේ අවසාන මිනිස් උපත සිදු වූ ස්ථානය ස්මරණය කරමින් මෙසේ වදාරති:

"කපිලවස්තු නම් වූ නගරය ශාක්‍ය රාජධානියයි — එය මගේ උපන් නගරයයි."

දීඝ නිකාය - මහාපරිනිබ්බාන සූත්‍රය: ¹⁵ බුදුන් වහන්සේ මහා පරිනිර්වාණයට සූදානම් වන අවස්ථාවේදී, සැදැහැවත් බෞද්ධයන්ට දැක බලා පහන් සංවේගය උපදවා ගත හැකි සුවිශේෂී පූජනීය ස්ථාන හතරක් (සතර මහා පූජනීය ස්ථාන) ¹⁶ පිළිබඳව ආනන්ද තෙරුන් ට වදාළහ. එයින් පළමුවන ස්ථානය ලෙස උන්වහන්සේ නිශ්චිතවම දක්වා ඇත්තේ:

"තථාගතයන් වහන්සේ උපන් ස්ථානය" (එනම් ලුම්බිණියයි).

මෙම සමස්ත සූත්‍ර සාක්ෂි දෙස බලන විට, නිමාලය පාමුල පිහිටි ශාක්‍ය රාජ්‍යය, කපිලවස්තු පුරවරය සහ ලුම්බිණිය යන මේ සෑම ස්ථානයක්ම ගෝතම බුදුන් වහන්සේගේ සැබෑ උපන්බිම පුරාණ දඹදිව (භාරතයේ) පිහිටි ශාක්‍ය ජනපදයම බව නොබිඳිය හැකි ලෙස සනාථ කරයි.

එබැවින් බුදු උපත පිළිබඳ ඕනෑම ඓතිහාසික නිගමනයකට එළඹීමේදී අප ප්‍රමුඛත්වය දිය යුත්තේ මෙම අතිපූජනීය ත්‍රිපිටක මූලාශ්‍රයන් වෙතය.

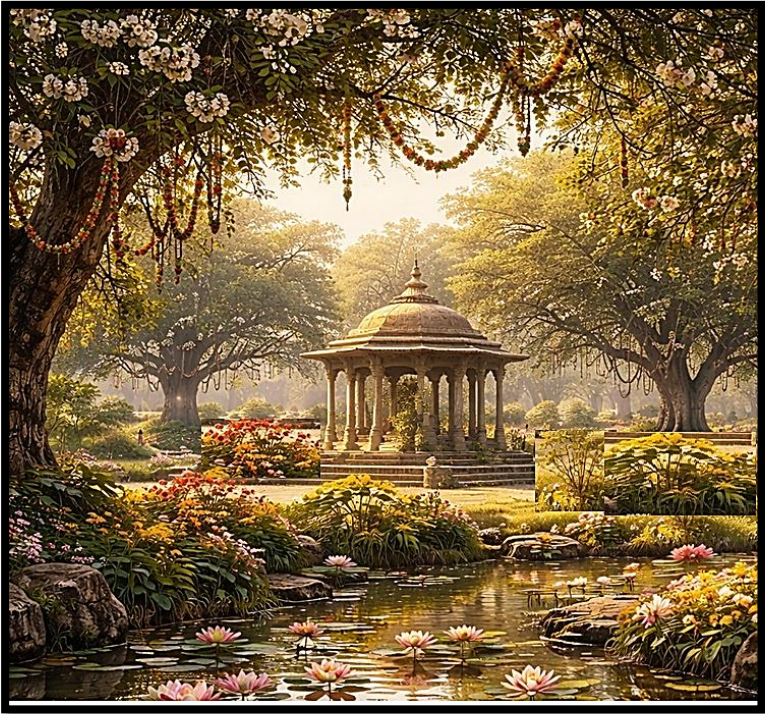
5: ලුම්බිණි උයන

ඉහත දැක්වූ ත්‍රිපිටක සාක්ෂිවලට අනුව බුදුන් වහන්සේ පුරාණ දඹදිව ශාක්‍ය ජනපදයට අයත් ලුම්බිණියේ උපත ලැබූ බව ස්ථිර වේ. පුරාණ බෞද්ධ සාහිත්‍යයට අනුව ලුම්බිණිය යනු කපිලවස්තු පුරවරයත්, දේවදහ නුවරත් අතර මාවතේ, රෝහිණි ගංගා නිම්නය ආශ්‍රිතව පිහිටි, සල් ගස්වලින් පිරි තිබූ අතිශය මනරම් වන ලැහැබකි. පැරණි බෞද්ධ අටුවා කතාවලට අනුව, පෙරකාලයේ කෝලිය දේශයේ අංජන රජු විසින් තමන්ගේ අගමෙහෙසිය වූ 'ලුම්බිණි දේවිය' වෙනුවෙන් මෙම වනය අලංකාර උද්‍යානයක් ලෙස නිර්මාණය කරවූ බැවින්, එය 'ලුම්බිණි උයන' නමින් ප්‍රකට විය ¹⁷.

බෞද්ධ සාහිත්‍යයෙහි ලුම්බිණි උද්‍යානය හඳුන්වා දී ඇත්තේ තවතිසා වැසි දෙවියන්ගේ 'නන්දන උයන' බඳු වූ සිරි උසුලන මනරම් භූමියක් ලෙසිනි. 'ලුම්බිණි' යන වචනයට නේපාල භාෂාවෙන් ද සුවිශේෂී අර්ථයක් ඇති අතර එහි තේරුම වන්නේ "සුන්දර වූ හෝ රමණීය වූ" යන්නයි. නේපාලයේ හිටපු යුනෙස්කෝ (UNESCO) නියෝජිත ඇක්සෙල් ප්ලේත් (Axel Plathe) මහතා ලුම්බිණි උද්‍යානයේ පවතින ආධ්‍යාත්මික හා ස්වභාවික සුන්දරත්වය මෙසේ විස්තර කරයි: ¹⁸

"ලුම්බිණිය යනු සිහිනයක් බඳු වූ, අතිශය සංකේතාත්මක පූජනීය ස්ථානයකි. එහි ඇති පූජනීය බෝධි වෘක්ෂයන්, ඓතිහාසික සල් වනය, අලංකාර මල් ගොමු සහ මුළු

පරිසරය පුරාම විහිදී පවතින දිව්‍යමය නිසලතාවය — මේ
 සියල්ල එක්ව, මෙය සිදුහත් කුමරු උපත ලැබූ පින්බිමම
 බව හදවතට හඟවයි. එලෙසින්, ඉන්දු-ගංගා නිම්නයේ
 පැවති සාමාන්‍ය වනගොමුවක්, අද වන විට ලෝකයේම
 ගෞරවයට පාත්‍ර වූ
 උතුම් වන්දනීය භූමියක් බවට පත්ව ඇත."

මනරම් ලුම්බිණිය

ලුම්බිණියේ වර්තමාන පිහිටීම: නවීන සිතියම් අනුව අද දින
 ලුම්බිණිය පිහිටා ඇත්තේ නේපාලයේ දකුණු දිග තැනිතලා
 කලාපයක් වන ‘ටෙරායි’ (Terai) ප්‍රදේශයට අයත් රූපන්දි
 (Rupandehi) දිස්ත්‍රික්කයේය මෙම පූජනීය උද්‍යානය වර්තමාන
 ඉන්දියානු දේශසීමාවට ඉතා ආසන්නව පිහිටා තිබීමෙන්

පැහැදිලි වන්නේ, එදා දඹදිව, ශාක්‍ය ජනපදයට අයත්ව තිබූ භූමියක් වර්තමාන දේශපාලනික සිතියම් තුළ නේපාලයට අයත්ව ඇති බවය. (බලන්න: මතු දක්වන ඇති නේපාල සිතියම).

ලුම්බිණිය පුරාණ දඹදිව (ජම්බුදීප) ශාක්‍ය ජනපදයේ පිහිටා තිබූ බව ත්‍රිපිටකය හා පැරණි ග්‍රන්ථවල සඳහන් වේ. බුදුඋපත පුරාණ දඹදිව සිදුවූ බව සනාථ කරන පුරාවිද්‍යාත්මක සාක්ෂි පිළිබඳව මතුවට විස්තර කිරීමට අප අදහස් කරන බැවින්, ලුම්බිණිය වර්තමාන කාලයේ නේපාලයට අයත් වූ ආකාරය පිළිබඳව කෙටි සටහනක් මෙහිදී ඇතුළත් කිරීම සුදුසුය යි සිතමු.

බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ ශාක්‍ය ජනපදය, මධ්‍ය ප්‍රදේශයේ ¹⁹ සංස්කෘතික හා දේශපාලන භූ දර්ශනයේ කොටසක් ලෙස පැවතිණි. මේ සූත්‍ර පාඨයට අනුව පෙනීයන්නේ එවක ඉන්දියාව දඹදිව (ජම්බුදීපය) ලෙසින් හඳුන්වා ඇති බවය. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: ²⁰

“ මහණෙනි, මේ ජම්බුදීපයෙහි, සිත් ඇදගන්නාසුළු
උද්‍යාන, වනෝද්‍යාන, රමණීය බිම් සහ නෙළුම් පොකුණු
ස්වල්පයක්වේ එහෙත්, කඳු සහ බෑවුම්, තරණය කිරීමට
අපහසු ගංගා, කටුගස් සහිත බිම්
සහ රළු කඳු බොහෝ ය.”

(සෙය්‍යථපි හික්ඛවෙ අප්පමත්තකං ඉමස්මිං ජම්බුදීපෙ
ආරමරාමණෙය්‍යකං චනරාමණෙය්‍යකං භුමිරාම
ණෙය්‍යකං. අථ කො එතදෙව බහුතරං යදිදං උක්කුලච්ඡාලං
නදීවිදුග්ගං බාණුකණ්ටකාධානං පබ්බතවිසමං).

මහාවංශය, වූලවංශය, පුජාවලිය වැනි පැරණි සිංහල ග්‍රන්ථවල බුදුසමයේ ඉන්දියාව හඳුන්වා ඇත්තේ ‘ජම්බුදීප—දඹදිව ලෙසින්ය. ²¹ කාලයත් සමඟ දේශපාලන සීමාවන් වෙනස් වීම නිසා, පුරාණ ශාක්‍ය ජනපදය අවසානයේ වර්තමාන නේපාලයේ කොටසක් බවට පත්විය. ²² මතු දැක්වෙන සිතියමට අනුව අද දින ලුම්බිණි පූජනීය භූමිය දකුණු නේපාලයේ රූපන්දෙහි

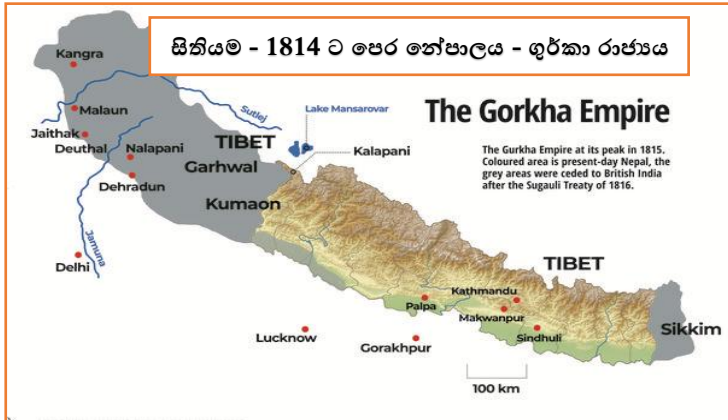
දිස්ත්‍රික්කයේ, ඉන්දියානු දේශසීමාවට ආසන්නව පිහිටා ඇති බව පෙනේ.

වර්තමාන නේපාල සිතියමට අනුව ලුම්බිණිය, ඉන්දියානු දේශ සීමාවට ඉතා ආසන්නව පිහිටි බව පෙනේ

වර්තමාන ඉන්දියාව බිහිවුවේ 1947 අගෝස්තු 15 වන දින, බ්‍රිතාන්‍ය පාලනයෙන් ස්වාධීනත්වය ලබාගත් අවස්ථාවේය. ²³ නමුත්, සංස්කෘතික ආයතනයක් ලෙසින් බලන කල පැරණි දඹදිව (පුරාණ ඉන්දියාව- භාරත දේශය) වසර දහස් ගණනක් පැරණිය. ²⁴ ත්‍රිපිටකය හා පුරාවිද්‍යා සාක්ෂි අනුව බුදුන් වහන්සේ උපත ලැබූ ලුම්බිණිය, පිහිටි ශාකා ජනපදය, නූතන ප්‍රාන්ස් ඉන්දියා-නේපාල රාජධානියට අයත්වූ භූමි පෙදෙසකි. එහෙත්,

ඉතිහාසමය සාක්ෂි අනුව පෙන්වා ඇත්තේ නූතන ඉන්දියාවේ සමහර ප්‍රදේශ, නේපාල රාජධානියට අයත්ව පැවති බවයි. 1814 ට පෙර නේපාල-ගුර්කා රජය දක්වන සිතියමට අනුව පෙනීයන්නේ උත්තරකාන්ඩ්, හිමාචල් ප්‍රදේශය, සිකිම් සහ ඩාර්ජිලිං යන ප්‍රදේශ නේපාල රාජධානියට අයත්ව තිබූ බවය.

1814-16 කාලසීමාවේ එවක බ්‍රිතාන්‍ය ඉන්දීය රජය හා නේපාලය අතර පැවති යුද්ධයෙන් පසුව එම ප්‍රදේශ, බ්‍රිතාන්‍ය ඉන්දීය රජයට අයත් විය. සිතියමේ ඇති අළු පැහැති කොටස් පෙරදී නේපාලයේ ගුර්කා රජයට අයත්වූ භූමිය ය. අද දින එම ප්‍රදේශ ඉන්දියාවට අයත්ය. ²⁵ (බලන්න: ඉහත දක්වා ඇති නේපාල- ගුර්කා රජය දක්වන සිතියම).

6 : ලුම්බිණියේ බුදු උපත සිදුවූ බව තහවුරු කරණ වෙනත් සාධක

ත්‍රි පිටක දේශනාවන්හි එන සූත්‍රමය සාක්ෂිවලට අමතරව, ගෝතම බුදුන් වහන්සේගේ උපත ලුම්බිණි පුණ්‍ය භූමියේදීම සිදු වූ බව නිදර්ශනය කරන තවත් ප්‍රබල බාහිර හා ඓතිහාසික සාධක

රැසක් පවතී. මෙම සාධක ප්‍රධාන වශයෙන් ක්ෂේත්‍ර හතරක් ඔස්සේ වර්ගීකරණය කළ හැකිය:

1) අශෝක අධිරාජ්‍යයාගේ කුළුණ සහ සෙල්ලිපිය: ධර්මාශෝක අධිරාජ්‍යයා විසින් බුදුන් වහන්සේ උපන් නිශ්චිත ස්ථානය රාජ්‍ය මට්ටමින් නිල වශයෙන් සංකේතවත් කරනු පිණිස පිහිටුවන ලද ඓතිහාසික අශෝක ස්ථම්භය සහ එහි අභිලේඛනය කර ඇති අමිල ශිලා ලේඛනය.

2) චීන වන්දනාකරුවන්ගේ දේශාටන වාර්තා: පුරාණ භාරතයේ පූජනීය ස්ථාන වන්දනා කිරීමට සහ බුදුදහම පිළිබඳ ධර්ම ශාස්ත්‍රීය කරුණු ප්‍රගුණ කරගැනීම පිණිස ජීවිත පරිත්‍යාගයෙන් යුතුව දඹදිවට වැඩම කළ ෆැක්සියන් (Faxian) සහ හියුං සාං (Xuanzang) වැනි සුප්‍රකට චීන බෞද්ධ භික්ෂූන් වහන්සේලා ලුම්බිණි උද්‍යානය පිළිබඳව තබා ඇති අතිශය පැහැදිලි ඓතිහාසික ලේඛනගත විස්තර.

3) ක්‍රි.ව.14 වන සියවසට පෙර ලුම්බිණියට පැමිණි සංචාරකයන්ගේ සටහන්: ලුම්බිණි පූජනීය භූමිය වනාන්තරයෙන් වැසී අභාවයට යාමට ප්‍රථම, එනම් ක්‍රිස්තු වර්ෂ 14 වන සියවසට පෙර විවිධ දේශයන්ගෙන් ලුම්බිණිය වන්දනා කිරීමට පැමිණි රජවරුන් සහ සැදැහැවතුන් විසින් තබන ලද විවිධ ඓතිහාසික සාක්ෂි සහ සටහන්.

4) නූතන පුරාවිද්‍යාත්මක කැණීම්: 19 වන සියවසේ අගභාගයේ සිට 21 වන සියවස දක්වා වූ දීර්ඝ කාලවකවානුව තුළ ලුම්බිණිය සහ ඒ අවට කලාපය කේන්ද්‍ර කරගනිමින් සිදු කරන ලද විද්‍යාත්මක පුරාවිද්‍යා කැණීම්වලින් මතු කරගත්, බෞද්ධ සාහිත්‍යය සහ සූත්‍ර දේශනා සමඟ මැනවින් ගැලපෙන භෞතික නටබුන් සහ සාක්ෂි.

7: ලුම්බිණි ශිලා ස්ථම්භය සහ අශෝක සෙල්ලිපිය

පුරාණ භාරතයේ (දඹදිව) අසිරිමත් කීර්තියක් ඉතිරි කළ ධර්මාශෝක මහා අධිරාජ්‍යයා ²⁶, ස්වකීය අභිෂේකයෙන් වසර

විස්සක් සපිරෙන කල්හි (එනම් ක්‍රි.පූ. 248 වකවානුවේදී) මහා බෞද්ධ වන්දනා සිරිත් අනුව පූජනීය ස්ථාන වන්දනා කිරීමේ රාජ්‍ය යාත්‍රාවක නිරත වූහ.²⁷

ඉතිහාසයේ රජකම් කල ශ්‍රේෂ්ඨතම රජ ලෙසින්
සැලකෙන අශෝක අධි රාජ්‍යා

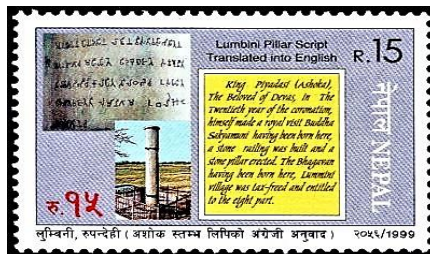
(ඡායාරූප නිමිකම ²⁸)

මෙම ඓතිහාසික වාරිකාවේදී ලුම්බිණි පුණ්‍ය භූමියට පැමිණි අවස්ථාවේදී, අශෝක රජතුමාගේ ආධ්‍යාත්මික ආචාර්ය-වරයාණන් වූ උපගුප්ත මහා ස්ථවිරයන් වහන්සේ ²⁹ එහි තිබූ සුවිශේෂී සල් වෘක්ෂයක් පෙන්වා, එම ස්ථානය (මතු බුදුච්ඡ)

වහන්සේගේ උත්පත්ති ස්ථානය මතු පරපුර උදෙසා සදාකාලිකව සනිටුහන් කරලනු වස්, එහි උසස් ශිලා ස්ථම්භයක් (කුළුණක්) කරවා සුවිශේෂී රාජකීය ආඥාවක් ශිලා ලේඛනගත කළේය ³¹. එකල ව්‍යවහාරික ‘බ්‍රාහ්මී’ අක්ෂරයෙන් සහ ප්‍රාකෘත භාෂාවෙන් ලියැවුණු මෙම අමිල සෙල්ලිපිය මගින්, ගෝතම බුදුන් වහන්සේ ලුම්බිණි ග්‍රාමයේදීම උපත ලැබූ බව සර්වකාලීනව තහවුරු වේ . සෙල්ලිපියේ සරල සිංහල අනුවාදය මතු දක්වා ඇත: 32

"දෙවියන්ට ප්‍රිය වූ, ප්‍රියදර්ශී (අශෝක) රජතුමා අභිෂේක ලැබ විසි වසරක් ගත වූ කල්හි, (මෙම පූජනීය ස්ථානයට) ස්වකීය රාජකීය පැමිණීම සිදු කරමින්, ශාක්‍ය මුනි වූ බුදුන් වහන්සේ මෙහි උපන් බව දැන (හිඳ බුද්ධෙ ජාතෙ සක්‍යමුනීනි) මහත් හක්කියෙන් වැඳ පුදා ගත්තේය. මෙහි සදාකාලික ශිලා ප්‍රාකාරයක් සහ ශිලා ස්ථම්භයක් පිහිටුවීමට කටයුතු කළේය. තථාගතයන් වහන්සේ මෙහි උපන් බැවින්, ලුම්බිණි ග්‍රාමය (රාජ්‍යයට ගෙවිය යුතු) බදු බරින් නිදහස් කළ අතර, එහි ධාන්‍ය බද්දෙන් අටෙන් එකක් පමණක් (අධ්‍යායයෙ ව) අය කරමින් විශේෂ ආර්ථික වරප්‍රසාද ලබා දුන්නේය."

19 වන සියවසේ අගභාගයේදී සිදු කරන ලද පුරාවිද්‍යාත්මක පර්යේෂණ මගින් මෙම අශෝක කුළුණ සහ එහි අන්තර්ගත සෙල්ලිපිය නැවත සොයාගැනීම, බුදුන් වහන්සේගේ ඓතිහාසික උපත ලුම්බිණියේදීම සිදු වූ බව ලෝකයාට ඔප්පු කර පෙන්වූ සජීවී සහ බලවත්ම සාක්ෂියයි. (එම පුරාවිද්‍යාත්මක සොයාගැනීමේ විස්තර මතුවේ දක්වා ඇත).

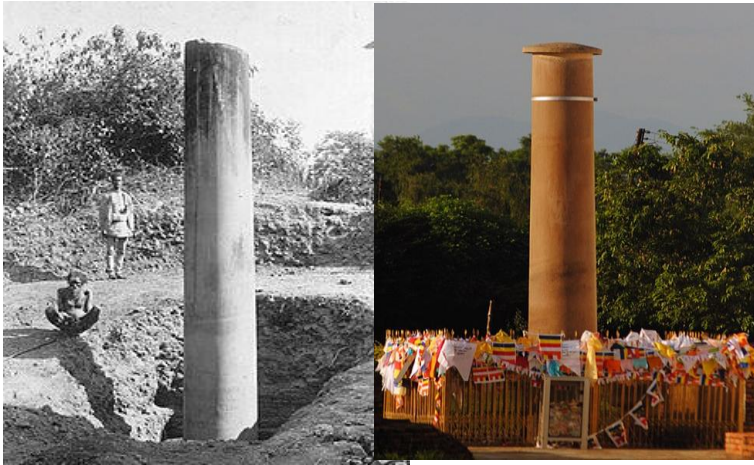

බුදුඋපත තේජාල භූමියේ සිදුවූ බව තේජාල ජාතිකයන්ගේ පිළිගැනීම: අශෝක කුළුණ නැවත අනාවරණය කරගැනීමත්, ඒ ඔස්සේ ලුම්බිණිය වත්මන්තේජාල දේශසීමාව ³³ තුළ පිහිටි ජාත්‍යන්තර පූජා භූමියක් බවට පත්වීම නිමිතිකරගෙන තේජාල රජය සුවිශේෂී සැමරුම් මුද්දරයක් ද නිල වශයෙන් ප්‍රකාශයට පත් කරන ලදී.³⁴

බුදු උපත සැමරීමට ලුම්බිණියේ කුළුණක් ඉදිකර අශෝක මහාරජ බැතිසිතින් උපහාර පවත්වා ඇත

අද දින ලුම්බිණියේ අශෝක කුළුණ හා සෙල්ලිපිය, බුදුඋපත පිළිබඳ ඉතිහාසමය මෙන්ම පුරාවිද්‍යා වශයෙන් විශ්වාසනීය සාක්ෂියක් ලෙස පිළිගෙන ඇත. ලෝකයේ නත් දෙසින් පැමිණෙන බොදු බැතිමතුන් ලුම්බිණියේ බුදුඋපත සිදුවූ ස්ථානය සනිටුහන් කරණ ලුම්බිණි කුළුණට සැදැහැයෙන් පුද පූජා පවත්වති.

පිංතූරය වම: 19 නි සියවසේ මතු වූ ලුම්බිණි කුළුණ,
 දකුණ: අද දින ලුම්බිණි කුළුණ- විකිපීඩියා

8 : වන්දනාවට පැමිණි වීන භික්ෂූන් ගේ වාරිකා සටහන්

පුරාණයේ දී චීනයේ සිට බොහෝ භික්ෂූන් වහන්සේලා උතුරු ඉන්දියාවට පැමිණ බුදුන් වහන්සේගේ ජීවිතයට සම්බන්ධ පුණ්‍ය භූමීන් සංචාරය කළහ, නාලන්දා වැනි ප්‍රකට විද්‍යාතන යන්හි අධ්‍යනය කර ඇත. ඔවුන් විසින් ලියූ වාරිකා සටහන් පසුකල ඉතිහාසඥයන් විසින් විමර්ශනය කරන ලද අතර, ඒවා බුදුන්වහන්සේ ශාක්‍ය ජනපදයේ ලුම්බිණි ගමේ උපත ලැබූ බවට තවත් ප්‍රබල සාක්ෂි සපයා ඇත.

1) **ෂි සෙන්ජායි භික්ෂූන් වහන්සේ (Zhi Sengzai -Seng Tsai)**
 (ක්‍රි.ව. 350-375) ³⁵. ලුම්බිණියට පැමිණි පළමු වීන සංචාරකයා ලෙස සැලකෙන මෙතුමා කපිලවස්තු නුවරට පැමිණ එම පුරාණ රාජධානිය වල්බිහිවී පාළුවට ගොස් තිබූ බව සඳහන් කර ඇත. එවක සුද්ධෝදන රජ පරපුරෙන් පැවත එන බව පවසන පවුල් 20ක් පමණ එහි වාසය කර ඇති බව සටහන් කර ඇත.

මෙතුමා ලුම්බිණියේ සල්ගස පිළිබඳ ද සටහන් කර ඇත. මහමායා දේවිය දරු උපතේදී අල්ලා ගත්තේය යි සම්ප්‍රදාය සලකන එම සල් වාක්‍ෂය අසල, බෝසත් උපත නිරූපණය ගල් පිළිමයක්ද³⁶ නෙලවා තිබූ බව ද, එම සල් රූක, එවක එහි වැඩසිටි බෞද්ධ භික්ෂූන් වහන්සේලා විසින් රැක බලාගත් බව ද තවදුරටත් සටහන් කර ඇත.

(2) ෆාහියන් (ෆැක්සියන්) භික්ෂූන් වහන්සේ (Faxian) – (ක්‍රි.ව. 337–422)³⁷ විනය

පිටකය හැදෑරීම සහ පුණ්‍යස්ථාන වන්දනා කිරීම සඳහා චීනයේ සිට පැමිණි වයස්ගත භික්ෂුවක් වූ මෙතුමා, කපිලවස්තුව,

ලුම්බිණිය, බුද්ධගයාව, සාරනාත්, කුසිනාරාව හා

පාටලිපුත්‍ර ආදී පූජනීය භූමි රැසක් සංචාරය කළහ. උන්වහන්සේගේ එම අත්දැකීම් ඇතුළත් සංචාරක සටහන් “A Record of the Buddhist Kingdoms” (බෞද්ධ රාජධානි පිළිබඳ වාර්තාවක් - Fo-Guo-Ki) නම් ග්‍රන්ථයේ විස්තර කර ඇත. එම සටහන්වල ෆාහියන් භික්ෂූන් වහන්සේ තවදුරටත් පවසන්නේ, ඒ සමයේ කපිලවස්තු නුවර අතහැර දැමූ, පාළුවට ගිය ස්ථානයක්ව පැවති බවයි. එමෙන්ම ලුම්බිණි උයන හා මහමායා දේවිය ස්නානය කළ පොකුණ (පුෂ්කරිණි පොකුණ) පිළිබඳව ද විස්තර කර ඇත. පසුකාලීන පුරාවිද්‍යාඥයන් ඔවුන්ගේ කැණීම් කටයුතු

සඳහා ෆාහියන් හික්ෂුන් වහන්සේගේ මෙම විස්තර ආශ්‍රය කරගත් අතර, එම ස්ථාන ද්විත්වය නිවැරදිව හඳුනා ගැනීම සඳහා එතුමන්ගේ සටහන් ඉතා වැදගත් ලෙසින් උපකාරී වූ බව දක්වා ඇත. ³⁸

(3) සොං යූන් හික්ෂුන් වහන්සේ (Song Yun / Songyun) – (ක්‍රි.ව. 510–520) ³⁹ : උතුරු

වෙයි රාජවංශ සමයේදී ඉන්දියාවට පැමිණි සොං යූන් හික්ෂුන් වහන්සේ හා පිරිස, වයඹදිග ඉන්දියාව සහ ගන්ධාරය ඇතුළු බොහෝ බෞද්ධ සිද්ධස්ථාන සංචාරය කළ බව පැවසේ. මෙතුමා ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ 170 ක් පමණ චිනයට ගෙන ගොස් තිබේ. ඔහුගේ මුල් සටහන් නොලැබුනද, ඒ පිළිබඳ විස්තර වෙනත් චින

ග්‍රන්ථවල සඳහන්වන බව වාර්තාවේ.

4) හියුන්සාං හික්ෂුන් වහන්සේ (Xuanzang / Hiuen Tsang) – (ක්‍රි.ව. 600–664) ⁴⁰ හර්ෂවර්ධන රජුගේ ⁴¹ පාලන සමයේදී ඉන්දියාවට පැමිණි හියුන්සාං හික්ෂුන් වහන්සේ, වසර 15 ක් වැනි දීර්ඝ කාලයක් ලුම්බිණිය සහ කපිලවස්තුව ඇතුළු බෞද්ධ සිද්ධස්ථාන රැසක සංචාරය කළහ. උන්වහන්සේගේ එම වාරිකා විස්තර *"The Records of the Western Regions"* (මහා ටැං

රාජවංශ සමයේදී සංචාරය කළ බටහිර කලාප පිළිබඳ වාර්තා - Si-Yu-Ki) නම් කෘතියේ දක්වා ඇත.

එකල ප්‍රසිද්ධ බෞද්ධ විශ්වවිද්‍යාලයක් වූ නාලන්දාවේ වසර කිහිපයක් අධ්‍යයන කටයුතුවල නිරත වූ හියුන්සාං හික්ෂුන් වහන්සේ, ඒ සමයේ ඉන්දියාවේ පැවති බුදුදහම මෙන්ම අනෙකුත් ආගමික හා සංස්කෘතික පසුබිම පිළිබඳ වටිනා තොරතුරු රැසක් ලෝකයට දායාද කර තිබේ. පසුකාලීනව ලුම්බිණි ආශ්‍රිත භූමියේ සිදුකළ පුරාවිද්‍යා කැණීම් කටයුතුවලදී මෙතුමාගේ වාරිකා සටහන් මහත් සේ උපකාරී වූ බව වාර්තා වේ.⁴² (උන්වහන්සේගේ වාරිකාව පදනම් කරගනිමින් නිපදවූ චිත්‍රපටයක් 2016 දී විකාශනය කර ඇත : Xuanzang is a 2016 Chinese-Indian historical adventure film).

5) යිජිංග් හික්ෂුන් වහන්සේ (Yijing / I-tsing) – (ක්‍රි.ව. 635–713) ⁴³ : ෆාහියන් සහ හියුන්සාං යන හික්ෂුන් වහන්සේලාගේ දඹදිව වාරිකා විස්තර පිළිබඳව යිජිංග් හික්ෂුන් වහන්සේ තුළ පැවතියේ මහත් පැහැදීමකි.⁴⁴ උන්වහන්සේගේ දඹදිව සංචාරයට ප්‍රධානතම හේතුව වූයේද එම ආභාසයයි. යිජිංග් හික්ෂුන් වහන්සේ චීනයේ සිට මුහුදු මාර්ගය ඔස්සේ දඹදිවට වැඩම කළහ. උන්වහන්සේගේ

වාරිකා සටහන්වල ද ලුම්බිණිය සහ කපිලවස්තුව ඇතුළු ප්‍රධාන බෞද්ධ සිද්ධස්ථාන පිළිබඳව සඳහන් වේ. මෙතුමා නාලන්දා විශ්වවිද්‍යාලයේ වසර 10 ක් පමණ අධ්‍යයන කටයුතුවල නිරත වූ බව කියැවෙන අතර, එම කාලය තුළ එකල පැවති බෞද්ධ සම්ප්‍රදායන් සහ චිනය කර්ම පිළිබඳ සවිස්තරාත්මක කරුණු වාර්තා කිරීමට කටයුතු කළහ. එමෙන්ම සංස්කෘත හා පාලි භාෂාවෙන් රචිත බෞද්ධ සූත්‍ර රැසක් එතුමන් විසින් චීන භාෂාවට පරිවර්තනය කරඇත.

මෙම ලෝක ප්‍රසිද්ධ චීන සංචාරක හික්ෂුන් වහන්සේලා ලුම්බිණිය සහ කපිලවස්තුව පමණක් නොව, බුදුන් වහන්සේගේ ජීවිතයට සම්බන්ධ තවත් පූජනීය ස්ථාන රැසක් වන්දනා කරමින් තමන් ලැබූ අත්දැකීම් අතුරු කළහ. ඔවුන්ගේ එම ඓතිහාසික වාර්තා, පසුකාලීනව පුරාවිද්‍යාඥයන්ට සහ බෞද්ධ විද්වතුන්ට බුදුන් වහන්සේ උපන් සැබෑ භූමිය නිශ්චිතවම හඳුනා ගැනීම සඳහා අගනා මහපෙන්වීමක් විය. ⁴⁵

පුරාණ දඹදිව නාලන්දා විශ්වවිද්‍යාලය

චීනයේ සිට දඹදිවට පැමිණි හික්ෂුන්
වාරිකාව සඳහා යොදාගත් විවිධ මාර්ග

9: ක්‍රි.ව. 14 වන සියවසට පෙර ලුම්බිණියට පැමිණි සංචාරකයන්ගේ සටහන්

පැරණි චීන භික්ෂූන් වහන්සේලාට අමතරව, විවිධ කාල වකවානුවලදී තවත් බොහෝ වන්දනාකරුවන් ලුම්බිණිය වැදපුදා ගැනීමට පැමිණි බව විවිධ ඉතිහාස මූලාශ්‍රවලින් අනාවරණය වේ.⁴⁶ ඔවුන්ගේ වාරිකා සටහන් මගින් ද ලුම්බිණිය පිළිබඳ ඓතිහාසික තොරතුරු තවදුරටත් සනාථ වේ.

1) වූ-කොං (Wu-Kong) – (ක්‍රි.ව. 764 පමණ): චීනයේ සිට පැමිණි මෙම සංචාරකයාගේ සටහන්වලට අනුව, එකල බෞද්ධ වන්දනාකරුවන් ලුම්බිණිය බුදුන් වහන්සේ උපන් පූජනීය ස්ථානය ලෙස පිළිගනිමින්, එහි පැමිණ පුදපූජා පැවැත්වූ බව සනාථ වේ.

2) ෆාන් චි (Fang Chi): ක්‍රි.ව. 7 වන සියවසේදීම චීනයේ සිට පැමිණි බව සැලකෙන ෆාන් චි, ලුම්බිණියේ පිහිටි අශෝක කුළුණ සිය ඇසින් දැක, එය බුදුන් වහන්සේගේ උත්පත්තිය සනිටුහන් කරමින් සෙල්ලිපියක් කොටා තිබූ බව තම සටහන්වල දක්වා ඇත.

3) රිපු මල්ල කුමාර (Prince Ripu Malla) – (ක්‍රි.ව. 14 වන සියවස) ⁴⁷: නේපාලයේ නාගරාජ වංශයට අයත්, කාශ රාජධානියේ (Khasa Kingdom) රජකම් කළ මෙතුමා, ක්‍රි.ව. 14 වන සියවසේ මුල් භාගයේදී ලුම්බිණිය වන්දනා කිරීමට පැමිණි බව සැලකේ. ඔහු එහි වූ අශෝක කුළුණේ මෙවැනි කෙටි සටහනක් කොටා තිබේ:

“ඕම් මණි පද්මේ හුම් — සිරි රිපු මල්ල චිරං ජයතු, සංග්‍රාම මල්ල”

(රිපු මල්ල රජු සහ ඔහුගේ පුත් සංග්‍රාම මල්ල සඳා කල් ජයග්‍රාහී වේවා!).

මෙම ඓතිහාසික සටහන් මගින් පැහැදිලි වන්නේ, අශෝක සෙල්ලිපිය සහ ලුම්බිණිය පිළිබඳ මතකය සියවස් ගණනාවක් පුරා මිනිසුන් අතර අඛණ්ඩව පැවති බවයි.

කෙසේ වෙතත්, 14 වන සියවසෙන් පසුව, සියවස් ගණනාවක් පුරා ලුම්බිණිය සහ වනාන්තරයකින් වැසී ගොස්, මානව ජනාවාසවලින් තොරව නිසලව පැවති බව විද්වත්හු පෙන්වා දෙති. උතුරු ඉන්දියාවේ සිදු වූ ආගමික හා දේශපාලනික පරිවර්තන සමඟ බුදුදහම ඉන්දියානු භූමියෙන් ක්‍රමයෙන් පරිහානියට පත් වූ අතර, හින්දු ආගමේ පුනරුදය සහ පසුව මෝගල් අධිරාජ්‍යයේ බලපෑමත් සමඟ ඉස්ලාම් ආගම ව්‍යාප්ත වූ බව ඉතිහාසය සනාථ කරයි. ⁴⁸ එම පසුබිම තුල ලුම්බිණිය ද කාලයාගේ ඇවෑමෙන් වනගත වී, ලෝකයාගේ අවධානයෙන් ගිලිහී ගිය බව ඉතිහාසය සටහන් කර ඇත.

10: දහනවවන සියවසේ ලුම්බිණියේ පුනර්ජීවනය

1 ෂම්ෂර් රාමා මූර්ති සහ 2 ආචාර්ය ඇලොයිස් ෆියුරර්

සියවස් ගණනාවක් අමතකව තිබූ ලුම්බිණිය නැවත වරක් ලෝක අවධානයට පාත්‍ර වූයේ 1896 වසරේදී ය. එම වසරේදී, එකල නේපාලයේ බටහිර කලාපයේ ආණ්ඩුකාර ජෙනරාල් බඩ්හා

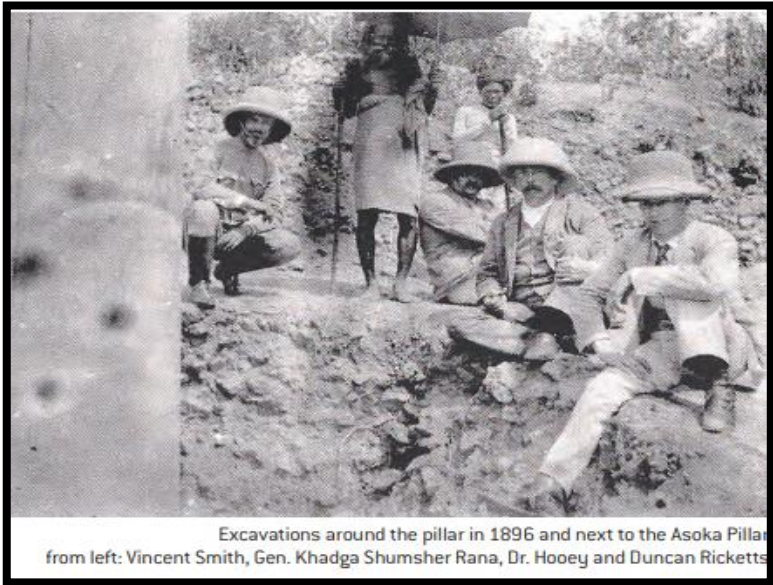
ෂම්ෂර් රානා මැතිතුමා (General Khadga Shamsher Rana) සහ
 ජර්මානු ජාතික පුරාවිද්‍යාඥ ආචාර්ය ඇලොයිස් ෆියුරර් (Dr.
 Alois Führer) විසින් මෙහෙයවන ලද පුරාවිද්‍යා කැණීම් මගින්
 අශෝක අධිරාජ්‍යා විසින් ඉදිකරන ලද ඓතිහාසික ලුම්බිණි
 අශෝක කුළුණ සොයාගැනීමට හැකිවිය. සොයාගන්නා
 අවස්ථාව වන විට එම කුළුණෙන් අඩකටත් වඩා පොළොව තුළ
 ගිලී තිබූ අතර, එහි ඉහළ කොටස අකුණු සැර වැදීමෙන් බිඳී
 ගොස් ඇති බව පෙනී ගියේය. එම කුළුණ මතුපිට බ්‍රාහ්මී
 අක්ෂරයෙන් කොටා තිබූ අශෝක සෙල්ලිපිය ද මෙහිදී
 අනාවරණය කරගන්නා ලදී. ආචාර්ය ෆියුරර්ගේ නිල කැණීම්
 වාර්තාවල මෙම සුවිශේෂී සොයාගැනීම් පිළිබඳ විස්තර සඳහන්
 කර ඇත.⁴⁹

1896 කැණීම් මගින් මතුකරගත් පුරාණ අශෝක
 කුළුණ- පිංකුර මූලාශ්‍රය විකිපීඩියා

අශෝක රජතුමා විසින් බුද්ධ උත්පත්තිය සනිටුහන් කරනු වස්
 ගොඩනැඟූ මෙම ලුම්බිණි ස්තම්භය නැවත මතුකර ගැනීම,
 ලුම්බිණි පූජා භූමිය වර්තමාන ලෝකය හමුවේ යළි කලඑළි වීමේ
 අතිශය වැදගත් සන්ධිස්ථානයක් සනිටුහන් කරයි. ඒ අනුව,
 සියවස් ගණනාවක් පුරා ඉන්දු-ගංගා නිම්නයේ සන

වනාන්තරයක සැඟවී පැවති ලුම්බිණිය — “මෙය වනාන්තරයේ ඉහළින් පිහිටි පූජනීය භූමියයි” යන චේතනාසිත සත්‍යය මුළු මහත් ලෝකයාටම සනාථ කරමින්, 19 වන සියවසේ අගභාගයේදී යළිත් අභිමානයෙන් යුතුව නැගී සිටියේය.

1896 ලුම්බිණි කැණීම්: අශෝක කුළුණ වම් කෙළවර- වින්සන්ට් ස්මිත්,
රනා මැතිදු, අචාර්ය හුයි සහ ඩන්කන් රිකට්ස්

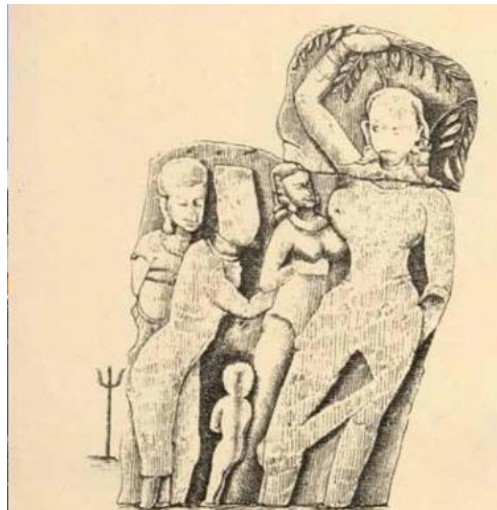
(ජායාරූප හිමිකම ⁵⁰)

11: 1899 වසරේ ලුම්බිණියේ කැණීම් ව්‍යාප්ත වීම

1896 දී ආරම්භ වූ ලුම්බිණි පුරාවිද්‍යා කැණීම් කටයුතු, 1899 වන විට තවත් ක්‍රමානුකූල මෙන්ම විද්‍යාත්මක ආකෘතියක් ගනිමින් ව්‍යාප්ත විය. ඉන්දියානු පුරාවිද්‍යා සමීක්ෂණ ආයතනයේ (ASI) ප්‍රකට පුරාවිද්‍යාඥයෙකු වූ පූර්ණ චන්ද්‍ර මුකර්ජි මහතා (P.C. Mukherji) ⁵¹ ලුම්බිණි කලාපයේ සවිස්තරාත්මක සිතියම්ගත කිරීම් සහ පුරාවිද්‍යාත්මක පරීක්ෂණ ලේඛනගත කිරීම් විධිමත්ව

ආරම්භ කළේය එම කැණීම්වලදී, අශෝක අධිරාජයා විසින් ස්ථාපිත කරන ලදයයි එවක සැලකූ බුද්ධ උත්පත්තිය නිරූපණය කෙරෙන සුවිශේෂී ශිලා කැටයම (Nativity Sculpture) ද හමුවිය. හියුන්සාං හික්ෂුන් වහන්සේ ද සිය සංචාරක වාර්තාවල මෙම සුවිශේෂී ශිලා රූපය පිළිබඳව සටහන් කර තිබිණි.

මුකර්ජි මහතා සිය නිල වාර්තාවට මෙම ශිලා කැටයමේ අනුරූ සිතුවමක් ද ඇතුළත් කිරීමට කටයුතු කළේය. (එම අනුරූව දක්වන පින්තූරය මතු දැක්වේ). මීට අමතරව, ලුම්බිණි කැණීම්වලදී මායාදේවි විහාරය අසල පැවති පැරණි ස්තූපයන්ගේ නටබුන් සොයාගැනීමට ද ඔහුට හැකිවී ඇත. ඔහුගේ එම ක්‍රමානුකූල පර්යේෂණ මඟින් ලුම්බිණිය යනු හුදෙක් සම්ප්‍රදායික ඇදහිලිවලට පමණක් සීමා වූ පූජනීය ස්ථානයක් නොවන බවත්, එය ඉතිහාසය සහ භෞතික සාක්ෂි මඟින් සනාථ කරන ලද සැබෑ පුරාවිද්‍යාත්මක භූමියක් බවත් තහවුරු විය. ⁵²

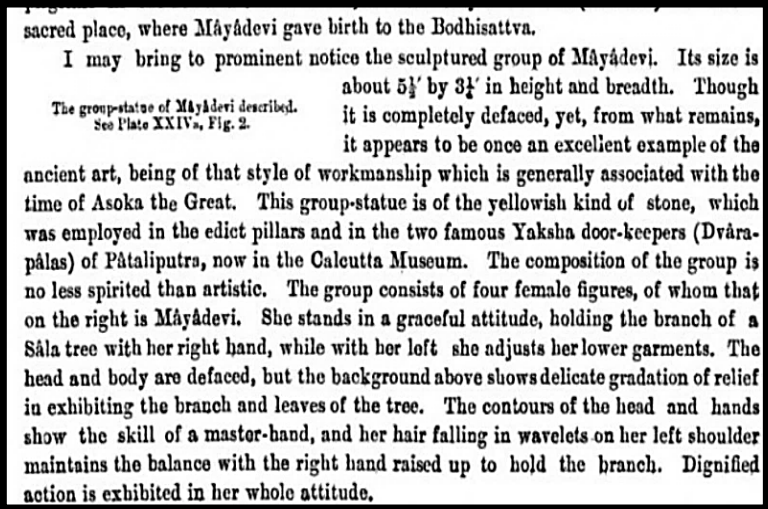
බුදු උපත පෙන්වන මුකර්ජිගේ සිතුවම

1896 කැණීමවලදී ලුම්බිණියෙන් මතු වූ බුදු උපත දක්වන ගල් කැටයම (ඉහත පින්තූරය) විස්තරය: බෝසත් මව, මහාමායා දේවිය සල්මල් පිරි අත්තක් අල්ලා ගෙන නැගීසිටින අතර එතුමිය අසල සිටින්නේ නැගණිය වන ප්‍රජාපති දේවියය. දෙවියෝ ළදරු කුමරු පිළිගනී. අලුත උපන් ළදරු කුමරු (මැද) නෙලුම් මලක් මත වැඩසිටී. මෙම පුරාවිද්‍යා සොයාගැනීම බුදු උපත ලුම්බිණියේ සිදුවූ බව සනාථ කරණ ප්‍රබල සාධකයක් බව විද්වතුන්ගේ පිළිගැනීමය. ‘බුදුඋපත’ පෙන්වන ගල් කැටයම පිළිබඳ මුකර්ඡී මැතිදුගේ වාර්තාවේ සටහනක් සහ එහි සිංහල පරිවර්තනය මතු දැක්වේ.⁵³

බුදු උත්පත්තිය නිරූපණය කරන එම ශිලා කැටයම අශෝක සමයට අයත් කලා නිර්මාණයක් ලෙස සැලකිය හැකි බව මුකර්ඡී මහතා සිය වාර්තාවේ මෙලෙස දක්වා තිබේ: “මෙහිදී මායාදේවී ප්‍රතිමා සමූහය පිළිබඳව විශේෂ අවධානයක් යොමු කිරීමට

කැමැත්තෙහි. එහි ප්‍රමාණය උසින් සහ පළලින් අඩි $5\frac{1}{2} \times 3\frac{1}{4}$ ක් පමණ වේ. එහි මතුපිට ස්වරූපය සම්පූර්ණයෙන්ම පාහේ විනාශ වී ඇතත්, ඉතිරිව ඇති ශේෂයන් දෙස බලන කල, මෙය අතීතයේදී විශිෂ්ට ගණයේ පැරණි කලා කෘතියක්ව තිබෙන්නට ඇති බව පැහැදිලි වේ. පොදුවේ අශෝක අධිරාජයාගේ යුගයට අයත් යැයි සැලකෙන අග්‍රගණ්‍ය නිර්මාණ ගෞලිය මෙයින් විද්‍යමාන වේ. මෙම සමූහ ප්‍රතිමාව නෙළා ඇත්තේ ලා කහ පැහැති පාෂාණයෙනි. අශෝක අධිරාජයාගේ ධර්ම ස්තම්භ සඳහා මෙන්ම, මේ වන විට කල්කටා කෞතුකාගාරයේ තැන්පත් කර ඇති පාටලීපුත්‍රයෙන් හමු වූ සුප්‍රකට ‘යක්ෂ ද්වාරපාල’ ප්‍රතිමා යුගල සඳහා ද භාවිත කර ඇත්තේ මේ හා සමාන පාෂාණ විශේෂයකි.”

මූකර්ෂි මැතිදුගේ වාර්තාවේ උපුටා ගැනීමක්

කෙසේ වෙතත්, පසුකාලීන පුරාවිද්‍යා විද්වතුන් පෙන්වා දෙන්නේ මූකර්ෂි මහතා විසින් මතු කරගත් මෙම බුදු උත්පත්ති මූර්තිය අශෝක අධිරාජයාගේ පාලන සමයට (ක්‍රි.ව. පූර්ව 3 වන සියවසට) අයත් නොවන බවයි. කලා ඉතිහාසඥයන් සහ නූතන

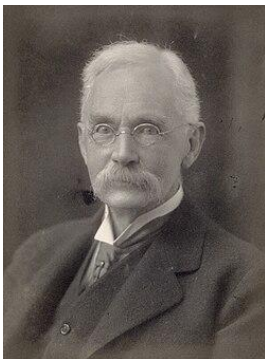

පුරාවිද්‍යාඥයන්ට අනුව, මෙම මූර්තිය ක්‍රි.ව. 4 වන සියවසත් 5 වන සියවසත් අතර කාලයට අයත් වන අතර, එය පසුකාලීන කුෂාණ යුගයට හෝ මුල් ගුප්ත යුගයට සමපාත වන බවය. බුදු උපත දක්වන සෙල් කැටයමේ

නිර්මාණය ප්‍රකට "මධුරා කලා ශෛලියට" (Mathura Art) අයත් වන බව ඔවුන්ගේ නිගමනයයි.⁵⁴

බුදුන් වහන්සේ උපන් ලුම්බිණි පුදබිමේ ඓතිහාසික සත්‍යතාවය ලෝකයටම සනාථ කිරීම සඳහා මුකර්ජි මැතිතුමා ගත් අප්‍රතිහත උත්සාහය සැබවින්ම ඇගයිය යුත්තකි. (පිංතූරය මුකර්ජි මැතිතුමාගේ).⁵⁵

මෙම සියලු පුරාවිද්‍යාත්මක සොයාගැනීම් එකට ගොනු කළ විට, ඒවායින් පැහැදිලි වන්නේ මෙම පූජනීය භූමිය තුළ සියවස් ගණනාවක් පුරා පැවති අඛණ්ඩ ආගමික ඉතිහාසයයි. එමඟින් ලුම්බිණිය යනු බුදුන් වහන්සේගේ සැබෑ උපන් බිම බවට නොබිඳිය හැකි ප්‍රබල සාක්ෂි ඉදිරිපත් කරයි.

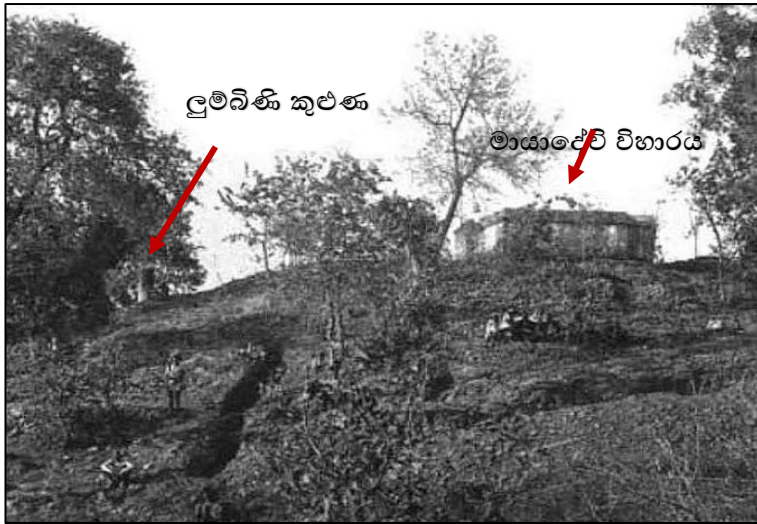
ඉහත සඳහන් කැණීම් සිදුවන අවධියේදී (ක්‍රි.ව. 1900 දී පමණ) ලුම්බිණියට පැමිණි රිස් ඩේවිඩ්ස් මහතා, ලුම්බිණි කුළුණ නිරීක්ෂණය කර එහි ඇති සෙල්ලිපිය ඉතා විශිෂ්ට අයුරින් සුරක්ෂිතව පවතින බව වාර්තා කර ඇත.⁵⁶ ක්‍රි.ව. 1896-1897 කාලයේදී අශෝක ස්තම්භය සහ ඒ ආශ්‍රිත සෙල්ලිපි සොයාගැනීමෙන් පසු, බුදුන් වහන්සේගේ උපන් ස්ථානය වන ලුම්බිණිය නිවැරදිව හඳුනා ගැනීම

ඇතුළුව, 19 වන සියවසේ අගභාගයේදී ඉන්දියාවේ සහ නේපාලයේ බෞද්ධ ශුද්ධ භූමි කැණීම් කර විශ්ලේෂණය කිරීමේ කටයුතුවලට මෙතුමා සක්‍රීයව දායක විය. ⁵⁷ ඔහුගේ එම ශාස්ත්‍රීය මැදිහත්වීම්, නටබුන්ව පැවති ලුම්බිණිය කෙරෙහි ජාත්‍යන්තර අවධානය කඩිනමින් යොමු කිරීමට සමත් විය.

මුල් ගල්කැටයමේ බිඳෙන සුළුබව නිසා ඉහත දක්වා ඇති කිරිගරුඬ පිළිමය නේපාල විත්‍ර ශිල්පී වන්දු මස්කේ මහතා විසින් සකස් කර ඇත. එම පිළිරුව අද දින මායාදේවී විහාරයේ ප්‍රදර්ශනය කෙරේ. ⁵⁸

බුද්ධ උත්පත්තිය ලුම්බිණියේදී සිදු වූ බව මෙලෙස පුරාවිද්‍යාත්මකව නොබිඳිය හැකි ලෙස සනාථ වීමත් සමඟ, ලුම්බිණිය සමස්ත ලෝකවාසී බෞද්ධ ජනතාවගේ අතිපූජනීය මුල් පෙළේ වන්දනාස්ථානයක් ලෙස නිරායාසයෙන්ම ප්‍රතිස්ථාපනය විය.

1899 වසරේ ලුම්බිණියේ කැණීම්- මුකර්ජිගේ වාර්තාවට අනුව

12: ලුම්බිණියේ නූතන පුරාවිද්‍යාත්මක කැණීම් සහ සංවර්ධන ඉතිහාසය

19 වන සියවසේ අගභාගයේදී ලුම්බිණි භූමියේ සිදුවූ ක්‍රියාකාරී පුරාවිද්‍යාත්මක කැණීම්වලින් පසුව, ලුම්බිණිය කෙරෙහි නැවත වරක් ලෝක අවධානය යොමුවූයේ 1933 වසරේදීය. එම වසරේ සිට මෑත කාලය දක්වා කලින් කලට ලුම්බිණි ප්‍රදේශයේ සිදුකළ පුරාවිද්‍යා ගවේෂණ සහ ලුම්බිණිය බෞද්ධත්වයේ පරම පූජනීය භූමිය බව සනාථ කිරීමට මතුවූ සාක්ෂි පිළිබඳ කෙටි විස්තරයක් පාඨකයා දැනුවත්කිරීම පිණිස ඉදිරිපත් කර ඇත.

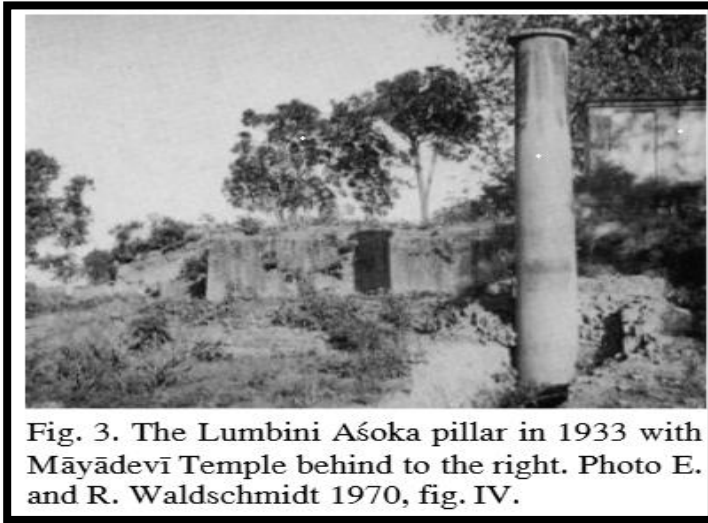

Fig. 3. The Lumbini Aśoka pillar in 1933 with Mayādevī Temple behind to the right. Photo E. and R. Waldschmidt 1970, fig. IV.

1933 සමයේ ලුම්බිණි කුළුණ සහ මායාදෙවි විහාරය

(ජායාරූප හිමිකම 59)

12.1: 1933 සහ 1939 කාලසීමාව තුළ ලුම්බිණියේ සිදු වූ සංවර්ධනය

නේපාල රජයේ ඊළඳි මාර්ෂල් කේශර් ෂම්ෂර් රානා (Field Marshal Keshar Shamsher Rana) මැතිතුමාගේ මෙහෙයවීමෙන් මෙම වකවානුව තුළ ලුම්බිණි සංවර්ධන කටයුතු නිල වශයෙන් ආරම්භ විය.⁶⁰ රානා මැතිතුමා විසින් සිදුකළ සංවර්ධන කටයුතු මෙසේ පෙන්වා ඇත:

1. ලුම්බිණි පූජනීය භූමිය සමතලාකර ක්‍රමවත් කිරීම.

2. මායාදේවි විහාර භූමියෙහි පැගෝඩා (Pagoda) ශෛලියෙන් යුත් නව ගොඩනැගිල්ලක් ඉදිකිරීම. 3. ඓතිහාසික ලුම්බිණි පොකුණ (පුෂ්කරිණි) විශාල කර ප්‍රතිසංස්කරණය කිරීම. 4. බෝසත් උපත දක්වන ශිලා කැටයම (Nativity Sculpture) සුරක්ෂිතව තැන්පත් කිරීම සඳහා විහාර මන්දිරයක් ඉදිකිරීම. එලෙස රනා මැතිදු ගේ ප්‍රමුඛත්වයෙන් සිදු වූ සංවර්ධන ක්‍රියාවලිය, ලුම්බිණිය යළිත් වරක් ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාව වෙත හඳුන්වා දීමට ගත් ප්‍රථම සංවිධානාත්මක පියවර ලෙස ඉතිහාසයට එක් වේ.

1956 කන්මන්ඩුවේ පැවති ලෝක බෞද්ධ සහයෝගිතා සංවිධානයේ (WFB) සිව්වන මහා සමුළුව, තේපාලයේ මහේන්ද්‍ර රජතුමාගේ මූලිකත්වයෙන් ආරම්භ කරන ලදී

12. 2: 1956 වසරේදී ලුම්බිණිය කෙරෙහි ජාත්‍යන්තර බෞද්ධ අවධානය යොමුවීම

එම වසරේදී කන්මන්ඩුව නුවර පැවති ලෝක බෞද්ධ සහයෝගිතා සංවිධානයේ (WFB) සිව්වන මහා සමුළුවේදී, ලුම්බිණි පුදබිම ප්‍රතිසංස්කරණය කිරීමේ හදිසි හා අත්‍යවශ්‍ය අවශ්‍යතාව

අවධාරණය කෙරිණි. ⁶¹ එයට ප්‍රතිචාර දක්වමින් එවකට නේපාලයේ පාලකයා වූ මහේන්ද්‍ර රජතුමා, ලුම්බිණිය සංවර්ධනය කිරීම සඳහා මූලික යටිතල පහසුකම් සැපයීමට පියවර ගත්තේය. ඒ අනුව නව විහාර, ආරාම, පිවිසුම් මාර්ග සහ අනෙකුත් අත්‍යවශ්‍ය පහසුකම් රැසක් ඉදිකරන ලදී. වාර්තාවලට අනුව මහේන්ද්‍ර රජතුමා මෙම පූජනීය කටයුතු වෙනුවෙන් තමන්ගේ පෞද්ගලික ධනය පවා පරිත්‍යාග කර ඇත. රජතුමාගේ මෙම අප්‍රතිහත කැපවීම හේතුවෙන් ලුම්බිණිය ජීවමාන පූජනීය භූමියක් ලෙස නැවතත් ප්‍රතිසංස්කරණය විය. ⁶²

මෙය ලෝක බෞද්ධයන්ගේ හඳවන ස්පර්ශ කළ මොහොතකි.

12.3: 1962 වසරේ අශෝක කුළුණ ආශ්‍රිත විද්‍යාත්මක පර්යේෂණ

මෙම වසරේදී ඉන්දීය පුරාවිද්‍යා සමීක්ෂණ ආයතනය (ASI) සහ නේපාල පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුව ඒකාබද්ධව විශේෂ කැණීම් මාලාවක් සිදු කරන ලදී. එහිදී එවකට ඉන්දීය පුරාවිද්‍යා සමීක්ෂණ ආයතනයේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල් ආචාර්ය

ශ්‍රීමති දෙබාලා මිත්‍රා මහත්මියගේ ⁶³ සෘජු නිරීක්ෂණ යටතේ, අශෝකකුළුණේ පාදම සුවිශේෂී 'චුනාර්' (Chunar) වැලිගලින් නිමවා ඇති බව අනාවරණය කරගන්නා ලදී. ⁶⁴ එම සොයාගැනීම් මෙම ස්මාරකය මෞර්ය (අශෝක) අධිරාජ්‍ය සමයටම අයත් බව විද්‍යාත්මකව සනාථ කළ ප්‍රබලතම සාක්ෂියක් වූ අතර, එමඟින් ලුම්බිණි කුළුණේ ඓතිහාසික ස්ථාවරත්වය තහවුරු විය. ඉන්දියාවේ සහ නේපාලයේ පුරාණ බෞද්ධ උරුමයන් හඳුනාගැනීමේදී, ඉන්දීය පුරාවිද්‍යා සමීක්ෂණ ආයතනයේ (ASI)

ප්‍රථම කාන්තා අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්වරිය වූ ආචාර්ය ශ්‍රීමති දෙබාලා මිත්‍රා මහත්මිය ඉටුකළ මෙහෙවර අතිමහත්ය.⁶⁵

12.4: 1970-80 කාලයේ ලුම්බිණි කැණීම්

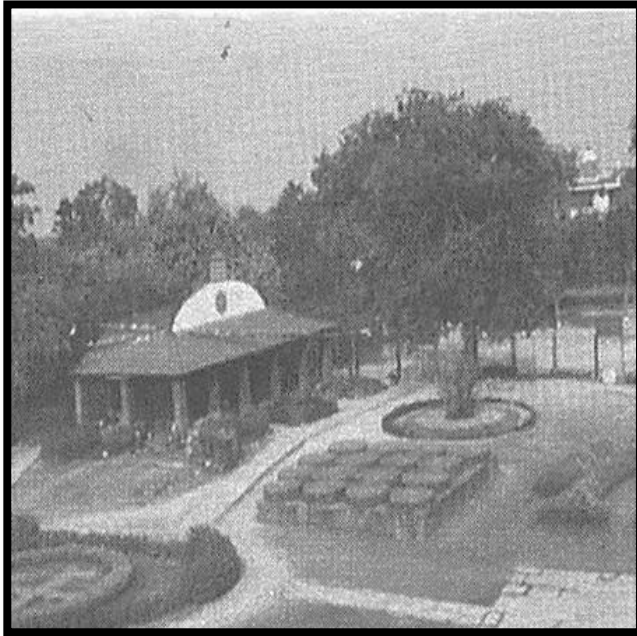
1970 දශකයේ මුල් භාගයේදී, නේපාල ජාතික ප්‍රවීණ පුරාවිද්‍යාඥ බාබු ක්‍රිෂ්ණා රිජාල් (Babu Krishna Rijal) මහතා⁶⁶, ආචාර්ය එන්. ආර්. බැනර්ජි සමග එක්ව ලුම්බිණියේ කැණීම් කටයුතු මෙහෙයවීය. එම කටයුතු මගින් ලුම්බිණියේ නූතන සංරක්ෂණ කටයුතු පිළිබඳ අධීතාලම සකස්විය. එමගින් ලුම්බිණිය පිළිබඳව යුනෙස්කෝවේ මැදිහත් වීම සිදුවූ බව සටහන් වේ. ⁶⁷ ඔහුගේ කටයුතු පිළිබඳ නිශ්චිත තොරතුරු මෙසේය:

1) ලුම්බිණි ගම්මානය සොයා ගැනීම: අශෝක කුළුණ අවට හා ආශ්‍රිත ප්‍රදේශ අසල කැණීම් මගින්- වර්තමාන පොලිස් ස්ථානය අසල පස් කන්දක් කැනීම මගින් ක්‍රි.ව: 2 න සියවස සිට ක්‍රි.පූ. 6 වන සියවස දක්වා දිවෙන පුරාණ ජනාවාස -සංස්කෘතික ස්ථාවර 10 ක් හඳුනා ගෙන ඇත.

2) උතුරු කළු ඔප දැමූ භාණ්ඩ (Northern Black Polished Ware) සොයාගැනීම: එමගින් මගින් කැපී පෙනෙන සංස්කෘතික අනුපිළිවෙලක් ඉදිරිපත් කර ඇත. එ සොයාගැනීම ‘කෙන්සෝ ටැන්ජ් ප්‍රධාන සැලැස්ම සඳහා අධීතාලම සකස්වූ බව වාර්තාවේ. (the Kenzo Tange Master Plan).

3) ධාතු මතු කර ගැනීම: මායාදෙවි විහාර සංකීර්ණය අවට භූමියේ සිදු කළ කැණීම් මගින් මතුකරගත් ස්ථූපයේ තැන්පත්වූ රන් කරඩුවක අස්ථි ධාතු සමූහි ඇත. ⁶⁸ රිජාල් මහතා හා කණ්ඩායම මායාදෙවි විහාරය ආසන්නයේ තිබී මෞර්ය (අශෝක) සමයට අයත් පැරණි ස්තූප ගණනාවක් සොයාගන්නා ලදී. ඒ අතරින් උතුරු දෙසින් පිහිටි, අඩි 16ක් පමණ උසැති ස්තූපය සුවිශේෂී වේ. මෙවැනි ස්තූප ඉදිවන්නේ අතිශයින්ම පූජනීය පූජාභූමියක පමණක් බැවින්, ලුම්බිණිය යනු ආරම්භයේ සිටම බුද්ධ උත්පත්තිය සිදු වූ පරම පූජනීය ස්ථානය ලෙසින්

සමස්ත ලෝකයාගේම බහුමානයට පාත්‍ර වූ බව මෙයින් මනාව පැහැදිලි වේ.

1972 කැණීම් - මායාදෙවි විහාරය අසල මතු වූ ස්තූප - (මොරිය යුගය-අශෝක රජ සමය)

(ජායාරූප හිමිකම ⁶⁹)

13: 1972 සහ 1996 කාලයේ ලුම්බිණියේ වර්ධනය

1972 සහ 1992 අතර කාලය තුළ ලුම්බිණියේ සැලකිය යුතු පුරාවිද්‍යාත්මක කැණීම් සිදු වූ අතර, එය බොහෝ දුරට ලුම්බිණි ප්‍රධාන සැලැස්ම (Lumbini Master Plan) ක්‍රියාත්මක කිරීම සහ සංවර්ධනය අතරතුර එම ස්ථානය සංරක්ෂණය කිරීමේ අවශ්‍යතාවය මගින් මෙහෙයවනු ලැබීය. ⁷⁰

1972 ලුම්බිණියේ මායාදේවි විහාරය අසල කැණීම්

ඉහත පිංතූරයට අනුව 1972 කාල සීමාවේදී ලුම්බිණිය වන්දනා කිරීමට පිරිස් පැමිණි බව පසුබිමේ ඇති උපහාර කොඩි වලින් පැහැදිලිවේ. ⁷¹

1972 ලුම්බිණි කැණීම් මෙහෙයවූ නේපාල පුරාවිද්‍යාඥ බී.කේ. රිජාල් මහතා 1975-1977 සමයේදී දී මායා දේවි දේවාලයේ දකුණු පැත්තේ ප්‍රදේශයක සිදු කළ කැණීම් මගින් ලුම්බිණිය අපගේ ගෝතම බුදුන් වහන්සේ උපත ලැබූ ප්‍රජනිය බිම යයි සනාථ කරණ වැදගත් පුරාවිද්‍යා සාක්ෂි මතුවූ බව ඉහතදී විස්තර කෙරිණි.

1972- 78: නේපාල පුරාවිද්‍යාඥ බී.කේ. රිජාල් ගේ ලුම්බිණි පුරාවිද්‍යා සොයාගැනීම් මගින් යුනෙස්කෝ ආයතනය ලුම්බිණි සංවර්ධන ආරම්භක කටයුතු පිණිස කෙන්සෝ ටැන්ජ් ප්‍රධාන සැලැස්ම (The Kenzo Tange Master Plan) දියත් කරණ ලදී. එය ලුම්බිණිය ගෝලීය මධ්‍යස්ථානයක් බවට පරිවර්තනය කිරීම

සඳහා සකස් කරන ලද දුරදර්ශී නාගරික සහ භූ දර්ශන නිර්මාණයක සැලැස්මකි. එම සැලැස්ම 1972 වසරේදී එක්සත්ජාතීන්ගේ මහලේකම් ලා තාන්ට් සහ ජාතීන් 15 ක කමිටුවක් විසින් ආරම්භ කරන ලදුව 1978 දී අවසන් කරන ලදී.

72

1980 දශකයේදී නේපාල පුරාවිද්‍යාඥ තාරා නන්ද්‍ර මිශ්‍රා (Tara Nandra Mishra) මහතා විසින් ලුම්බිණිය සහ තිලොරකොට් (Tilaurakot) යන ප්‍රදේශයන්හි ක්‍රමානුකූල කැණීම් සිදු කරන ලදී.

Tara Nandra Mishra

(24th July 1939 – 6th January 2020)

අශෝක ස්ථම්භය වටා පිහිටි මායාදේවි විහාරයේ මුල්ම ව්‍යුහාත්මක හා වාස්තුවිද්‍යාත්මක ඉතිහාසය නිවැරදිව හඳුනාගැනීමට ඔහුගේ සොයාගැනීම් බෙහෙවින් උපකාරී විය. එම

කැණීම් වලින් මතු වූ සාක්ෂි ඔහුගේ නිල වාර්තාවේ විස්තර කර ඇත. ⁷³ (පිංතූරය: නේපාල පුරාවිද්‍යාඥ තාරා නන්ද්‍ර මිශ්‍රා මැතිණි).

14: ලුම්බිණිය: බුද්ධ උත්පත්තිය සිදු වූ නිශ්චිත ස්ථානය ස්ථිර වශයෙන්ම තහවුරු වීම 1995-96

නේපාල පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුව, ලුම්බිණි සංවර්ධන භාරය (LDT) සහ ජපන් බෞද්ධ සම්මේලනය (JBF) ⁷⁴ ඒකාබද්ධව මායාදේවි විහාරය තුළ සිදු කළ කැණීම්වලින් අතිශය වැදගත් කරුණක් අනාවරණය විය. එනම්, මීට පෙර සිතා සිටියාට වඩා සියවස් ගණනාවකට පෙර සිටම මෙම ස්ථානය අඛණ්ඩව පූජනීයත්වයෙන් සලකා ඇති බවයි.

1995-1996 කැණීම් ක්‍රියාවලියේදී ලැබූ විශිෂ්ටතම ජයග්‍රහණය වූයේ, අශෝක අධිරාජ්‍යා විසින් බුදුරජාණන් වහන්සේ උපත ලැබූ නිශ්චිතම ස්ථානය සලකුණු කිරීම පිණිස පිහිටුවන ලද "සීමාගල" (Marker Stone) මතුකර ගැනීමය. එම සොයාගැනීම සමස්ත බෞද්ධ ඉතිහාසයේම සිදු වූ සුවිශේෂීම පුරාවිද්‍යාත්මක සොයාගැනීමක් ලෙස සැලකේ. ⁷⁵ මෙම සීමාගල පිහිටි ස්ථානය, පුරාණ දඹදිව වන්දනාවේ වැඩිම කළ වීන ජාතික හිසුංසාං හිමියන්ගේ දේශාටන වාර්තාවල සඳහන් විස්තර සමඟ අකුරටම සමපාත වේ. උන්වහන්සේ තම සටහන්වල ලුම්බිණි පොකුණට සාපේක්ෂව බුද්ධ උත්පත්තිය සිදු වූ ස්ථානය මනාව දක්වා තිබූ අතර, 2013 වසරේ සිදු කළ නවතම කැණීම් මගින් ද එහි සත්‍යතාව තහවුරු විය. ⁷⁶

ඒ අනුව අප ගෞතම බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ජන්මභූමිය පිළිබඳව ලෝකයාට භෞතික මෙන්ම ස්ථානීය වශයෙන් ද විද්‍යාත්මක නිශ්චිත සාක්ෂියක් හිමිවිය. මෙම ඓතිහාසික සීමාගල මතුකර ගැනීමට පෙර, එය මායාදේවි විහාරයේ පහළ ස්ථරයේ මීටර් 4.8ක් (අඩි 16ක් පමණ) ගැඹුරින් වැළලී තිබුණි. වර්තමානයේ ලුම්බිණිය වන්දනා කිරීමට පැමිණෙන ලෝකවාසී බෞද්ධ ජනතාවට දැකබලා ගැනීම පිණිස, මෙම සීමාගල වෙඩි නොවදින වීදුරු කුටියක් (Bulletproof glass enclosure) තුළ සුරක්ෂිතව තැන්පත් කර ඇත. ⁷⁷

15: ලුම්බිණියේ ඓතිහාසික සත්‍යතාව-21 නී සියවස

2010 - 2013 කාලය තුළ යුනෙස්කෝ (UNESCO) සංවිධානයේ මෙහෙයවීමෙන් ලුම්බිණියේ සිදු කළ ජාත්‍යන්තර කැණීම් මාලාව ඓතිහාසික වශයෙන් අතිශය වැදගත් වේ. ⁷⁸ (මේ පිළිබඳ සවිස්තරාත්මක වාර්තාවක් මෙම කොටසේ 2 වන අතිරේකයෙහි ඇතුළත් කර ඇත).

මෙම පර්යේෂණවල ඇති වටිනාකම වන්නේ, එමගින් ලුම්බිණි පුදබිම ආශ්‍රිත වන්දනාමාන ඉතිහාසය බුදුරජාණන් වහන්සේ ජීවමානව වැඩසිටි බුද්ධ වංශගත කාල වකවානුව දක්වාම ඇතට දිවයන බව විද්‍යාත්මකව තහවුරු කිරීමයි.

ඉහළ පිංතූරය: 1995-96 ලුම්බිණි කැණීම් මගින් මතු වූ සිමාගල පහළ: අද දින සිමාගල ලුම්බිණියේ ප්‍රදර්ශනය කර ඇති ආකාරය

සත්‍යයේ සහ සම්බන්ධතාව

ඉහත සඳහන් සියලු කරුණු: ත්‍රිපිටක විස්තර, බෞද්ධ සම්ප්‍රදාය, අගෞක කුළුණ සහ ශිලාලිපිය, චීන දේශාටන වාර්තා, ලුම්බිණියේ සිදුකල පුරාවිද්‍යා කැණීම් මගින් මතු වූ සාක්ෂි ආදී කරුණු ගොනු කරගත් කල පෙන්වන්නේ ඓතිහාසික සත්‍යයකි. එනම්: ලුම්බිණිය යනු අපගේ ගෞතම බුදුරජාණන් වහන්සේගේ උත්පත්ති පින්බිම බවයි. අද්දින ලුම්බිණිය ලෝක උරුම අඩවියකි. ⁷⁹ එසේම සමස්ත ලෝකවාසී බෞද්ධ ජනතාවගේ මුදුන් මල්කඩක් බඳු වූ උත්කර්ෂවත් ජාත්‍යන්තර වන්දනා භූමියකි.

ඉහත පිංතූරය: බෝසත් උපතට පෙර, මායා දේවිය ස්නානය කළායයි සලකන පුෂ්කරණි පොකුණ හා අවට පිහිටි පුරා විද්‍යා නටබුන්.

අද දින ලුම්බිණියේ මයා දේවී විහාරය සහ අශෝක කුළුණ.

ලුම්බිණි පූජනීය භූමියේ ගුවන් ඡයාරූපය ⁸⁰

අතිරේකය 1 : ලෝක බෞද්ධ සහයෝගිතා සමුළුව

පළමු රැස්වීම පිළිබඳ කෙටි විස්තරයක්: මෙම සමුළුව ලෝක බෞද්ධ ජනතාවට වැදගත් ඉතා වැදගත් සිදුවීමකි. එයට හේතුව එම සමුළුවේදී වෙසක් පුර පසළොස්වක දිනය අපගේ ගෝතම බුදුරජාණන්වහන්සේ ගේ උපත, සම්බුද්ධත්වය සහ පරිනිබ්බානය —තෙමඟුල සිදුවූ දිනය ලෙසින් ජාත්‍යන්තරව සම්මත කරගැනීම සිදුවීමය.

ලෝක බෞද්ධ සහයෝගිතා (WFB) සමුළුව විවෘත කිරීමේ උත්සවය 1950 මැයි 25 වන දින ශ්‍රී ලංකාවේ, මහනුවර දළඳා මාළිගාවේ දී සංඝයා වහන්සේ ඉදිරියේ චාරිත්‍රානුකූලව හක් ගෙඩි පිඹ ආරම්භ කරන ලදී. ඉන්පසුව විධිමත් රැස්වීම කොළඹදී පැවැත්විණි. සමුළුවේ මූලික අරමුණ වුවේ ගෝලීය

වශයෙන් බෞද්ධයන් එක්සත් කිරීම හා බුදුදහම පිළිබඳව ජාත්‍යන්තර අවධානය පුළුල් කිරීමය. එවක ලංකා විශ්වවිද්‍යාලයේ මහාචාර්ය ජී.පී. මලලසේකර මැතිවු විසින් ආරම්භ කරන ලද එම සමුළුව ථෙරවාද සහ මහායාන සම්ප්‍රදායන් දෙකම නියෝජනය කරමින් ෮0 වැනි 29 කින් නියෝජිතයින් 129 දෙනෙකු එක්රැස් වූහ. ආචාර්ය ජී.පී. මලලසේකර මහතා ආරම්භක සභාපතිවරයා ලෙස ඒකමතිකව තේරී පත් වූ අතර, මූලස්ථානය කොළඹ ස්ථාපිත කරන ලදී.

සමුළුව ආරම්භ කිරීමේ කථාව: මහාචාර්ය මලලසේකර මැතිතු වීසින් -
මහනුවර දළදාමාළිගාවේ දී.

සමුළුවේ මූලික ක්‍රියා: විවිධ රටවල බුදුරජාණන් සිදුවූ දිනය පිළිබඳ ඇති විෂමතා සමනය කර පොදු දිනයක් ලෙසින්, බෞද්ධ දින දර්ශනයේ වෙසක් (මැයි) පූර පසළොස්වක දිනය බුද්ධ දිනය ලෙසින් ප්‍රකාශ කිරීම. එසේම, මැයිමස පූර පසළොස්වක පොහොය දිනය (වෙසක් දිනය) රජයේ නිවාඩු දිනයක් බවට පත් කරන ලෙස රජයන්ගෙන් ඉල්ලා සිටීමට ද තීරණය කරනු ලැබේ. තවද, බෞද්ධ යුගයේ ස්ථාපිත වර්ෂය (Buddhist era) ලෙස 2494 වර්ෂය පිළිගැනීම ද අනුමතවිය.

ෂඩ්වර්ණ බෞද්ධ කොඩිය සහ ධර්මවක්‍රය, බෞද්ධ ජාත්‍යන්තර සංකේත ලෙස පිළිගනු ලැබීය. සමුළුවේ මූලික වැදගත්කම වූවේ, එමගින් විවිධ බෞද්ධ සම්ප්‍රදායන් අතර පෙර නොවූ විරූ එකමුතුවක් පෝෂණය වීමය. එසේම, මානුෂීය හා සංස්කෘතික කටයුතු තවදුරටත් ගෙනයාම ට ස්ථාවර පදනමක් ඇතිකිරීම තවත් සැලකිය යුතු කරුණකි. ⁸¹

මහාචාර්ය බෞද්ධ කොඩිය සහ ධර්මවක්‍රය

මහාචාර්ය ජී.පී.මලලසේකර මැති (9 නොවැම්බර් 1899 - 23 අප්‍රේල් 1973): ලෝක බෞද්ධ සහයෝගීතා සමුළුව සංවිධාන කර, විවිධ රටවල පැතිරී සිටි බෞද්ධ ජනතාව එකතුකරීමට කටයුතු කළ මහාචාර්ය මලලසේකර මැති ලෝක වාසී බෞද්ධයන් මෙන්ම, විද්වතුන්ද ගෞරව සම්ප්‍රයුක්ත කෘතඥතාවයෙන් සිහිපත් කරයි. ශ්‍රී ලාංකික ශාස්ත්‍රීය, රාජ්‍ය තාන්ත්‍රික සහ බෞද්ධ විද්වතෙකු වූ මෙතුමා, පාලි සාහිත්‍යයට, සහ බෞද්ධ සංස්කෘතික පුනර්ජීවනයට අනර්ග සේවාවක් ඉටුකර ඇත. මලලසේකර මැති ලංකා විශ්ව විද්‍යාලයේ පාලි භාෂාව පිළිබඳ සම්මානිත මහාචාර්යවරයෙකු සහ පෙරදිග අධ්‍යයන පීඨයේ පීඨාධිපතිවරයෙකු විය. බුද්ධාගම පිළිබඳ විශ්වකෝෂයේ ප්‍රධාන කර්තෘ (Editor-in-Chief of the *Encyclopaedia of the World of Buddhism*), ලෙසින්ද, සවිස්තරාත්මක මලලසේකර ඉංග්‍රීසි-සිංහල ශබ්දකෝෂය (comprehensive *Malalasekara English-Sinhala Dictionary* -1948), පාලි නිසි නාම ශබ්දකෝෂය (*Dictionary of Pali Proper Names*) ආදී ජාත්‍යන්තර ප්‍රසිද්ධ ග්‍රන්ථ සම්පාදනය කරමින් මෙතුමා මහගු සේවයක් සිදුකර ඇත.

අතිරේකය 1 පිළිබඳ වැඩි විස්තර සඳහා බලන්න:

1. Record of Proceedings of the WFB First General Conference Held at Colombo, Sri Lanka- 25 May – 6 June 2494 (1950) .
2. World Fellowship of Buddhists —A Birds Eye View by Prasert Ruangskul, WFB Secretary-General.

අතිරේකය 2 : 2013 වසරේ ලුම්බිණියේ පුරාවිද්‍යා කැණීම් වලින් මතු වූ සාක්ෂි

ලුම්බිනියේ 2013 පුරාවිද්‍යාත්මක සොයාගැනීම් මගින් බුදු උපත සිදුවූ කාලය පිළිබඳ වැදගත් කරුණු මතු වී ඇත. ලුම්බිණිය, අපගේ ගෝතම බුදුන්වහන්සේ උපන් ස්ථානය ලෙස සම්ප්‍රදායිකව පිළිගන්නා ස්ථානයකි. බුදුන්වහන්සේගේ උපත ක්‍රි.පූ. 6 වන සියවසට අයත් බව පැරණි බෞද්ධ සම්ප්‍රදාය සඳහන් කරයි. මේ සම්ප්‍රදායික අදහසට නවීන පුරාවිද්‍යාත්මක පරීක්ෂණ මගින්ද සැලකිය යුතු සහායක් ලැබී ඇත.

2010-2013 කාලයේදී, මහාවාරිය රොබින් කොනින්හැම් ගේ නායකත්වයෙන් යුත් ජාත්‍යන්තර පර්යේෂක කණ්ඩායමක් නේපාලයේ ලුම්බිනි පූජනීය ස්ථානයේ කැණීම් සිදු කළහ. එම කැණීම්වලදී, අශෝක අධිරාජ්‍ය සමයට අයත් යයි පිළිගත් මෞරිය ගඩොලින් ඉදි කර තිබූ විහාරයට යට බිමේ, පැරණි ලීවලින් තැනූ දැවමය රුක්-සිද්ධස්ථානයක (timber tree-shrine) ව්‍යුහයක් සොයාගෙන ඇත. කාබන් දින නියම කිරීම (Radiocarbon dating) සහ දෘශ්‍යමය වශයෙන් උත්තේජනය කරන ලද දීප්තිය (Optically Stimulated Luminescence) වැනි විද්‍යාත්මක පරීක්ෂණ මගින් මෙම ලී ගොඩනැගිල්ල ක්‍රි.පූ. 6 වන සියවසට අයත් බව තහවුරු විය.

එම සොයාගැනීම, එම ස්ථානය බුදුන්වහන්සේ ජීවත්ව වැඩ සිටි සමයේම පූජනීය ස්ථානයක් ලෙස පවතින්නට ඇති බවට ඉඟියක් ලබා දෙයි. පුරාවිද්‍යාඥයන් විසින් විවෘත-කේන්ද්‍රීය රුක් සිද්ධස්ථාන ව්‍යුහය (an open-centered shrine structure හෝ බෝධිගාරය), අවට බොහෝ විට පුරාණ වෘක්ෂ වන්දනාව හා සම්බන්ධ යයි සිතන- පූජා ස්ථානයක සලකුණු ද හඳුනාගෙන ඇත. එම වැට- බෝධිගාරය සිදුහත් කුමරු උපත ලැබූබව සම්ප්‍රදාය දක්වා ඇති සල් රුක වටා ඉදි කරන්න ඇත යයි සැලකේ .ඒ පුරාවිද්‍යා සාක්ෂි, එම ස්ථානය බොහෝ කලක් සිට අඛණ්ඩව පැවති පූජනීය තැනක් බව ස්ථාවර කරයි.

මෙහිදී තවදුරටත් පෙන්වා ඇත්තේ පසුකාලීන ඉදිකිරීම් එම බිමට උඩින් සදාතිබූ බවය. මෙම පර්යේෂණ ප්‍රතිඵල,

බුදුන්වහන්සේගේ ජීවිත කාලය ක්‍රි.පූ. 6 වන සියවසට අයත් බවට දක්වන සම්ප්‍රදායික අදහසට ප්‍රබල පුරාවිද්‍යාත්මක සහයෝගයක් ලබා දී ඇත. ⁸² ඒ සමගම, ලුම්බිනියට ආසන්න ප්‍රදේශවල— විශේෂයෙන්ම පුරාණ කපිලවස්තු නගරය ලෙස පුළුල් ලෙස හඳුනාගෙන ඇති තිලොරකොට (Tilaurakot) ප්‍රදේශයේ—සිදු කළ අනෙකුත් පුරාවිද්‍යා පර්යේෂණ මගින්ද ක්‍රි.පූ. 6 වන සියවස කාලයට අයත් ජනාවාස, නගරීය හා සමාජ ජීවිත පැවති බව දක්වන ලකුණු ද සොයාගෙන ඇතිබව සඳහන්වේ.

එම රුක් සිද්ධස්ථානය, බොදු සම්ප්‍රදායට පෙර පුරාණයේ පැවති දේශීය වෘක්ෂ වන්දනා ස්ථානයක් විය හැකි නිසා, මතු දැක්වූ පුරාවිද්‍යා සොයාගැනීම් තුලින් තීරණ ගැනීමේ දී ප්‍රවේශම් විය යුතු බව සමහර විද්වතුන් ගේ අදහසය. කෙසේවෙතත්, එම සොයාගැනීම් මගින් පෙන්වන බලවත් සාක්ෂිය නම්: සම්ප්‍රදායට අනුව බුදුඋපත වූවා යයි සලකන ස්ථානයේ, පෙර කාලයන්හි පවා පුද පූජා කටයුතු පැවතිබවය.

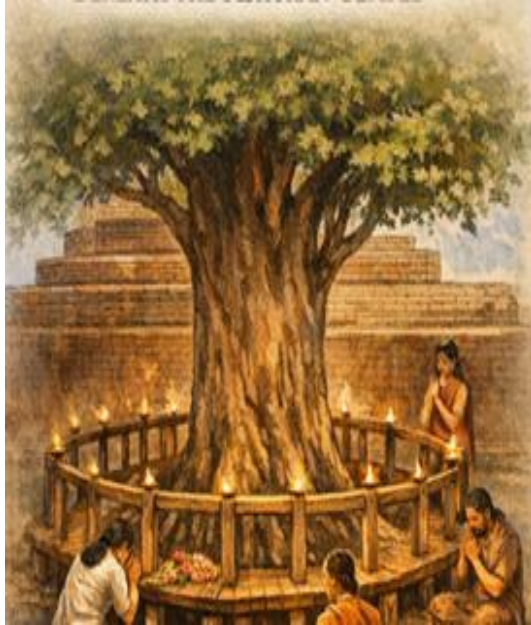
2011-2013 පුරාවිද්‍යා සොයාගැනීම, පුරාණ බෞද්ධ සම්ප්‍රදාය සහ නවීන විද්‍යාත්මක පර්යේෂණ අතර සම්බන්ධතාවයක් දක්වන උද්යෝගපනක අවස්ථාවක් ලෙස පෙන්වා දිය හැකිය. එම පුරාවිද්‍යා සමීක්ෂණය දියත් කළ යුනෙස්කෝ ආයතනයට හා කැණීම් මෙහෙයවූ මහාවාරිය රොබින් කොනින්හැම් හා කණ්ඩායම ඉටුකල මාහැඟි සේවය ප්‍රසංසා කටයුතු වේ.

බෝධිගාරය දැව සිද්ධස්ථානය: දශක ගණනාවක් තිස්සේ විද්වතුන් උපකල්පනය කළේ ක්‍රි.පූ. 3 වන සියවසේ අශෝක අධිරාජ්‍යයාගේ පාලන සමයේදී සංවිධානාත්මක බෞද්ධ ගෘහ නිර්මාණ ශිල්පය ආරම්භ වූ බවයි. කෙසේ වෙතත්, යුනෙස්කෝව විසින් මායා දේවි දේවාලය යට සිදු කරන ලද කැණීම් මගින් මුල් බුද්ධාගමේ කාලරාමුව සම්පූර්ණයෙන්ම වෙනස්ව ඇති බව පෙනේ. අශෝක අධිරාජ්‍යා විසින් නිර්මාණය කරන ලද දේවාලයේ ගඩොල් අත්තිවාරම් යට කැණීම් කරන ලද පුරාවිද්‍යාඥයින් ඊටත් වඩා පැරණි දැව ව්‍යුහයක සලකුණ සොයාගෙන ඇත.

2011-13 ලුම්බිණියේ පුරාවිද්‍යා කැණීම් - මහාචාර්ය කොනින්හැම් සහ කණ්ඩායම

මෙම මුල් ලී කොටුව විවෘත, වහලක් නොමැති මධ්‍යම ප්‍රදේශයකින් සමන්විත බව වාර්තාවේ. පුරාණ පස සහ මුල් කොටස් විශ්ලේෂණය කිරීමෙන් ඔප්පු වූයේ මෙම ස්ථානයේ ජීවමාන ගසක් වැඩි තිබූ බවය. කාබන් කාල නිර්ණය කිරීම මගින් මෙම දැව සිඳ්ධස්ථානය ක්‍රි.පූ. 550 සහ ක්‍රි.පූ. 600 අතර පැවති බව පෙන්වයි. මෙය බුදුන් වහන්සේගේ ජීවිත කාලයට මේ ස්ථානය සෘජුවම සම්බන්ධ කරන පළමු ද්‍රව්‍යමය සාක්ෂි සපයයි. බුදු උපතෙන් පසු මෙම ස්ථානය (ලුම්බිණි උයනේ සල් ගස තිබූ භූමිය) එළිමහන් ගස් අභයභූමියක් (බෝධිඝාරයක්) ලෙස සලකනු ලැබූ බව සනාථ කරයි.⁸³

2013 කැණිම් මගින් ලුම්බිනියේ අශෝක විහාරයට
යටින් හමුවූ ක්‍රි.පූ. 6 වන සියවසට අයත් පුරාණ
වාක්ෂ පූජා ස්ථානයේ- බෝධිභාරයේ කලාත්මක
ප්‍රතිනිර්මාණයක්.

දෙවන කාණ්ඩය මෙතැනින් අවසන්වේ. තුන්වන කාණ්ඩය
'කපිලවස්තු පුරයේ සිදුහත් කුමරුගේ ජීවිතය' ලෙසින් ප්‍රකාශ
කිරීමට නියමිතය.

දෙවන කාණ්ඩය: අවසාන සටහන්

¹ පූජ්‍ය නාරද මහා ස්ථවිරයන් වහන්සේ: ථෙරවාද බුදුදහම ලෝකය පුරා ප්‍රචලිත කිරීම සඳහා විදේශීය රටවල් රැසක ධර්ම ප්‍රචාරක කටයුතුවල නිරත වූ, පාලි ග්‍රන්ථ ඉංග්‍රීසි භාෂාවට පරිවර්තනය කළ සහ වටිනා ධර්ම ග්‍රන්ථ රැසක් රචනා කළ ධර්ම විශාරද යතිවරයෙකි. උන්වහන්සේ කොළඹ වජිරාරාමාධිපති ධූරයද හෙබවූහ. බලන්න: *"The Buddha and his Teachings"* by Venerable Nārada Mahāthera.

² පූජ්‍ය ආචාර්ය පරවාහර වජිරඤ්ඤාණ නාහිමී: බුද්ධජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථමාලාවේ ප්‍රධාන සංස්කාරකවරයාණන් වහන්සේය. උන්වහන්සේගේ ප්‍රඥාව බෞද්ධ දර්ශනයට පමණක් සීමා නොවූ අතර, ඇමරිකාවේ නිව්යෝර්ක් නුවර කොලොම්බියා විශ්වවිද්‍යාලයෙන් බටහිර දර්ශනයද මැනවින් හදාරා තිබුණි. බටහිර හා බෞද්ධ දර්ශනය පිළිබඳ උන්වහන්සේ සතු වූ ශැඞුරු අවබෝධය, 1941 වසරේදී ලංකා විශ්වවිද්‍යාලයේදී (ඩෝනා ඇල්පිනා භාරයේ අනුග්‍රහයෙන්) නිබ්බානය (නිර්වාණය) පිළිබඳව කළ දේශනයෙන් මැනවින් පැහැදිලි වේ. (මූලාශ්‍රය: ඇලෙක් රොබට්සන් මහතා විසින් *"Buddhist Meditation in Theory and Practice"* පොත වෙනුවෙන් ලියන ලද පෙරවදන).

³ මූලාශ්‍රය: ප්‍රස්තාවනාව: බුදු.ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථමාලා: මහාවග්ග පාලි 1.

⁴ මොරිස් චොල්සි මහතා (1911-1998): පාලි දීඝ නිකාය ඉංග්‍රීසි බසට පරිවර්තනය කළ (*Thus Have I Heard: The Long Discourses of the Buddha*), බුදුදහම කෙරෙහි මහත් ලැදියාවක් දැක්වූ සුප්‍රකට ඉංග්‍රීසි ජාතික බෞද්ධ විද්වතෙකි.

⁵ මූලාශ්‍රය: Introduction to *"The Long Discourses of the Buddha"* (Thus Have I Heard) by Maurice Walshe.

⁶ 2500 බුද්ධ ජයන්ති සමරුව: සම්බුද්ධ පරිනිර්වාණයෙන් වසර 2500ක් සපිරීම නිමිත්තෙන් 1956 මැයි 23 වැනිදාට යෙදුණු වෙසක් පූන් පොහෝ දින සිට 1957 මැයි මස දක්වා වසරක් පුරාවට ශ්‍රී ලංකාව සහ සමස්ත බෞද්ධ ලෝකය පුරා ඉතා උත්කර්ෂවත් අන්දමින් පැවැත්වුණු ඓතිහාසික මහෝත්සවයකි.

⁷ ආචාර්ය ජෝන් ලේන්සුල් (ජේ.එල්.) ෆ්ලිට් (1847-1917): 20 වන සියවසේ මුල් භාගයේදී බුදුන් වහන්සේ පිළිබඳ කාලානුක්‍රමික (Chronological) අධ්‍යයනයන්හි නිරත වූ සුවිශේෂී විද්වතෙකි. ඉන්දියාවේ බ්‍රිතාන්‍ය සිවිල් සේවකයෙකු ලෙස කටයුතු කළ ඔහු, පැරණි ඉන්දීය අභිලේඛන, ශිලා ලේඛන සහ භාෂාවන් පිළිබඳ පුළුල් පර්යේෂණ සිදු කළ විද්වතෙකි.

⁸ මහාචාර්ය රොබින් කොනින්හැම් (Prof. Robin Coningham): එක්සත් රාජධානියේ ඩර්හැම් විශ්වවිද්‍යාලයේ පුරාවිද්‍යා අංශයේ මහාචාර්යවරයෙකි. ලුම්බිණි පූජනීය භූමිය ආශ්‍රිත පුරාවිද්‍යාත්මක සොයාගැනීම් සම්බන්ධයෙන් ඔහු ලියූ ප්‍රධාන කෘතීන් අතර “Rediscovering Lumbini: Archaeology and Site Interpretation” සහ යුනෙස්කෝව (UNESCO) මගින් 2013 දී ප්‍රකාශිත “The Sacred Garden of Lumbini: Perceptions of Buddha’s Birthplace” සුවිශේෂී වේ.

⁹ මූලාශ්‍ර: Rediscovering Lumbini: Archaeology and Site Interpretation” සහ යුනෙස්කෝව (UNESCO) මගින් 2013 දී ප්‍රකාශිත “The Sacred Garden of Lumbini: Perceptions of Buddha’s Birthplace”

¹⁰ බලන්න: ඩී.බී.සී. (BBC) පුවත් සේවයේ විද්‍යා වාර්තාකරු ජේම්ස් මෝගන් (James Morgan) විසින් 2013 නොවැම්බර් 26 වන දින පළ කරන ලද “Archaeologists dig at Buddha’s birthplace Lumbini” වාර්තාව ඇසුරිනි. (<https://www.bbc.com/news/science-environment-25088960>).

¹¹ බුජ.ත්‍රි: සුත්තනිපාත:3.1: පබ්බතා සූත්‍රය.

¹² බුජ.ත්‍රි:සුත්තනිපාත: 3:11 නාලක සූත්‍රය.

¹³ බුජ.ත්‍රි: බුද්ධචංස සහ වරියා පිටකය.

¹⁴ බුජ.ත්‍රි: දීඝ.නි (2): 1.මහාපදාන සූත්‍රය.

¹⁵ බුජ.ත්‍රි: දීඝ.නි (2): 3 .මහාපරිනිබ්බාන සූත්‍රය.

¹⁶ සිව් පූජනීය ස්ථාන: උපත ලැබූ ලුම්බිණිය, සම්බෝධිය ලැබූ උරුවෙලාව, පළමු දේශනය- ධම්මචක්කප්පවත්තන සූත්‍රය වදාළ බරණැස්, ඉසිපතන මිගදාය, පරිනිබ්බානය සිදුවූ කුසිනාරාව.

¹⁷ මූලාශ්‍රය: “Evolution of Buddhism and Archaeological Excavations in Lumbini” by Tara Nanda Mishra.

¹⁸ එක්සත් ජාතීන්ගේ අධ්‍යාපනික, විද්‍යාත්මක සහ සංස්කෘතික සංවිධානය (UNESCO) මගින් 2013 වසරේදී ප්‍රකාශිත “The Sacred Garden of Lumbini: Perceptions of Buddha’s Birthplace” කෘතිය වෙනුවෙන් නේපාලයේ යුනෙස්කෝ නිල නියෝජිත ඇක්සෙල් ප්ලේන් (Axel Plathe) මහතා සැපයූ පෙරවදන ඇසුරින් සකස් කළ සරල සිංහල අනුවාදයකි.

¹⁹ “මධ්‍ය දේශය (මජ්ඣිම ජනපදය) දළ වශයෙන් වර්තමාන ඉන්දියාවේ ඊසානදිග සහ උතුරු-මැද ප්‍රාන්තවලට අනුරූප වේ.බලන්න: චිකිට්ඨියා.

²⁰ බුජ.ත්‍රි: අංගු.නි (1) 1 නිපාතය: ජම්බුදීපපෙයා ලො: 1.16.4.1. සූත්‍රය.

²¹ අටුවාවට අනුව ජම්බුදීප: බෞද්ධ භූගෝල විද්‍යාවේ දකුණු මහාද්වීපය වන “රෝස-ඇපල් -ජම්බු ගස් ඇති- මහාද්වීපය”ය. අනෙක් මහාද්වීප තුන බටහිරින් අපරගෝයාන, උතුරින් උත්තරකුරු සහ නැගෙනහිරින්

ප්‍රබ්බවිදේහ වේ. හිමාලයේ "මහා රෝස-ඇපල් ගස-ජම්බුගස්" අනුව ජම්බුදීප නම් කර ඇත.

²² නේපාල රාජධානිය ස්ථාපිත කර ඇත්තේ 1768 දීය. 2008 වසරේ නේපාල ජනරජය බිහිවීම සමග රාජ්‍ය පාලනය අවසන්විය. විස්තර පිණිස බලන්න: 1. විකිපීඩියා. 2. වැඩිවිස්තර පිණිස බලන්න: Several Episodes in the Recent History of Lumbini by David P. Jackson.

²³ බලන්න: India's Struggle for Independence by Bipan Chandra, Modern India: 1885–1947 by Sumit Sarkar, Liberty or Death: India's Journey to Independence and Division by Patrick French.

²⁴ බලන්න: 'India: The Ancient Past' by Burjor Avari-2016, A History of Ancient and Early Medieval India: From the Stone Age to the 12th Century by [Upinder Singh](#) (Author) .

²⁵ විස්තර පිණිස බලන්න: Kaushik S V:
https://www.quora.com/?qv_src=email

²⁶ ධර්මාශෝක අධිරාජයා: ක්‍රි.පූ. 3 වන සියවසේදී සමස්ත භාරතයම තනි ධජයක් යටතට ගෙන මහා අධිරාජ්‍යයක් ගොඩනැඟූ පාලකයාය. කාලිංග යුද්ධයෙන් පසු බුදුදහම වැළඳගත් ඔහු, ලෝකය පුරා දහම ප්‍රචාරය කිරීමට කළ අපමණ මෙහෙවර නිසා 'ධර්මාශෝක' නමින් අමරණීය විය. (විස්තර පිණිස බලන්න: Anuradha Seneviratna (Ed.), "King Asoka and Buddhism", Buddhist Publication Society (BPS), 1994).

²⁷ සමහර පුරාවිද්‍යාත්මක මූලාශ්‍රයන්ට අනුව අශෝක රජතුමා ලුම්බිණියට පැමිණ ඇත්තේ ක්‍රි.පූ. 257-250 අතර කාලවකවානුවේදීය. (මූලාශ්‍රය: Tara Nanda Mishra, "Evolution of Buddhism and Archaeological Excavations in Lumbini").

²⁸ මූලාශ්‍රය: Face Book:
<https://www.facebook.com/samrata.ravi.maurayavansi>

²⁹ පූජ්‍ය උපගුප්ත මහා හිමියන් (මිත් උපගුත්ත, ප්‍රේම උපකුත් හෝ උපකුත් යන නම්වලින් ද හැඳින්වෙන) ක්‍රිස්තු පූර්ව 3 වන සියවසේ ජීවත් වූ අතීතය ගෞරවාදරයට පාත්‍ර වූ බෞද්ධ භික්ෂූන් වහන්සේ නමක් සහ රහතන් වහන්සේ නමක් වූහ. මොරිය අධිරාජ්‍යයා වූ අශෝක රජුගේ ආධ්‍යාත්මික උපදේශකයා ලෙස කටයුතු කිරීම සහ ආසියාව පුරා බුදු දහම ව්‍යාප්ත කිරීමෙහිලා අතිමහත් කාර්යභාරයක් ඉටු කිරීම සම්බන්ධයෙන් උන්වහන්සේ වඩාත් ප්‍රකටව සිටිති. බලන්න: විකිපීඩියා, baike.baidu.com , <https://www.rigpawiki.org/> , <https://www.encyclopedia.com/>

³⁰ මූලාශ්‍රය: විකිපීඩියා

³¹ . ක්‍රි.ව. 2 වන සියවසේදී පමණ සම්පාදනය වූ පැරණි සංස්කෘත අවදාන සාහිත්‍ය ග්‍රන්ථයක් වන 'දිව්‍යාවදානය'(Divyavadana / දිව්‍ය ආධ්‍යාන)

කෘතියට අනුව, අශෝක රජු ස්වකීය ගුරුදේව උපගුප්ත රහතන් වහන්සේ සමඟ ධර්ම වන්දනාවේ යෙදෙමින් ලුම්බිණියට පැමිණි අතර, එහිදී උපගුප්ත හිමියන් විසින් බුදුන් උපන් නිශ්චිත ස්ථානය රජුට පෙන්වා දෙන ලදී. රජු එහි කුළුණක් කරවූයේ එම වාරිකාව සනිටුහන් කිරීමටය. (බලන්න: *Andy Rotman, "Divine Stories: Divyavadana", Part 1 & 2, Wisdom Publications, 2008*).

³² ඓතිහාසික මුහුණි පාඨයන් ඇසුරින් සකස් කළ සරල සිංහල අනුවාදයකි.

Adapted from the transliteration by E. Hultzsch.- මූලාශ්‍රය:

https://en.wikipedia.org/wiki/Lumbini_pillar_inscription.

³³ නේපාල වැසියන්ගෙන් වැඩි ප්‍රමාණයක් භික්ෂු ආගම අදහයි. මහායාන සහ වජිරයාන බෞද්ධයන් ද තැනින් තැන විසිරී සිටී. ථෙරවාද බුදුදහම නේපාලයට පිවිසියේ 1940 ගණන් වලදීය. 2021 ජනසංගනන වාර්තා අනුව නේපාල වැසියන්ගෙන් 8.21% බෞද්ධයන්ය. බලන්න: විකිපීඩියා.

³⁴ නේපාල රජයේ නිල සැමරුම් මුද්දර දත්ත ගොනුව

(<https://www.buddhiststamp.com/stamps/5f4f3d1cf315ca14df5236c2>)

³⁵ විස්තරය උපුටා ගත් මූලාශ්‍රය: The Sacred Garden of Lumbini:

Perceptions of Buddha's birthplace, UNESCO 2013. 1. මේ

මූලාශ්‍රයට අනුව : Yueh-Chih monk Sengtsai (in around 3:0 A.D.) belonging to the Chin dynasty (265-420 A.D.) කාලයේදී

ලුම්බිණියට පැමිණ ඇත: Evolution of Buddhism and

Archaeological Excavations in Lumbini by Tara Nada Mishra.

පිංතූර මූලාශ්‍රය: <https://www.pixtastock.com/illustration/96450742>

³⁶ Nativity relief- බෝසත් උපත නිරූපනය කරන ගල් කැටයම. මේ

පිළිබඳව විස්තර '1899 ලුම්බිණියේ කැණීම් ව්‍යාප්තවීම' යටතේ මතු විස්තර කර ඇත.

³⁷ මෙතුමා ඉන්දියාවට පැමිණෙන විට වයස අවුරුදු 60ක් පමණ විය.

මූලාශ්‍රය: "*The Travel Records of Chinese Pilgrims*" – by Tansen Sen,

[Columbia University PDF](#). වැඩිදුර විස්තර සඳහා බලන්න: Faxian (399-

413 A.D.) *Evolution of Buddhism and Archaeological Excavations in*

Lumbini by Tara Nanda Mishra. පිංතූර මූලාශ්‍රය:

<https://www.instagram>.

³⁸ ක්‍රි.ව. 1895-96 වර්ෂවලදී ලුම්බිණි අශෝක කුළුණ නැවත සොයාගැනීමට

මූලික වූ පුරාවිද්‍යාඥ ඇලෝයිස් ඇන්ටන් ෆියුරර් (Alois Anton Führer) ගේ

වාර්තාවල සහ බුද්ධගයාවේ මූලික කැණීම් දියත් කළ පුරාවිද්‍යාඥ

ඇලෙක්සැන්ඩර් කුණින්හැම් (Alexander Cunningham) ගේ වාර්තාවල
තාහියන් හික්සන් වහන්සේගේ සටහන් උපකාරී වූ බව දක්වා ඇත.

³⁹ විස්තර සහ පින්තූර මූලාශ්‍රය: [Wikipedia - Song Yun](#) .

⁴⁰ *"The Travel Records of Chinese Pilgrims"* – by Tansen Sen,
[Columbia University PDF](#). පිංතූර මූලාශ්‍රය: [Wikipedia - Xuanzang Film](#)

⁴¹ හර්ෂවර්ධන රජු කන්නෝජ් හි අධිරාජ්‍යය (ක්‍රි.ව. 590-647). ඔහු තම
අධිරාජ්‍යය උතුරු ඉන්දියාවේ මහා ප්‍රදේශයක ව්‍යාප්ත කළ අතර, එහි දකුණු
මායිම වූයේ නර්මදා නදියයි. [Wikipedia - Harsha](#).

⁴² ක්‍රි.ව. 1895-96 වර්ෂවලදී ලුම්බිණි කුළුණ නැවත සොයාගැනීමට මූලික
වූ පුරාවිද්‍යාඥ ෆියුරර්ගේ වාර්තාවල සහ බුද්ධගයාවේ කැණීම් සිදුකළ
පුරාවිද්‍යාඥ කුණින්හැම්ගේ වාර්තාවල මෙතුමාගේ සටහන් උපකාරී වූ බව
දක්වා ඇත. උන්වහන්සේගේ වාරිකාව පදනම් කරගනිමින් නිපදවූ
චිත්‍රපටයක් 2016 දී විකාශනය කර ඇත (Xuanzang is a 2016 Chinese-
Indian historical adventure film).

⁴³ විස්තරය උපුටා ගත් මූලාශ්‍රය: *"The Travel Records of Chinese Pilgrims"* – by Tansen Sen. පිංතූර මූලාශ්‍රය:
<https://www.instagram..>

⁴⁴ බලන්න: [Wikipedia - Yijing](#). යිජිංග් හික්සන් වහන්සේ (උපත: ෧෭
වෙන්මින්ග්) වසර දහයක් නාලන්දාවේ අධ්‍යයනය කරමින් බෞද්ධ
සම්ප්‍රදායන් වාර්තා කළහ.

⁴⁵ බලන්න: Association for Asian Studies සහ විකිපීඩියා

⁴⁶ බලන්න: *The Sacred Garden of Lumbini: Perceptions of Buddha's birthplace*, UNESCO 2013.

⁴⁷ රිපු මල්ල (Ripu Malla) යනු 14 වන සියවසේ මුල් භාගයේ රජකම් කළ
බාස රාජධානියේ මහරාජාධිරාජයාය. ලුම්බිණිය වන්දනා කර සෙල්ලිපියක්
තැබූ අවසන් මධ්‍යකාලීන වන්දනාකරුවා ලෙස ඔහු සැලකේ: [Wikipedia - Ripu Malla](#). මෙම මූලාශ්‍රයට අනුව, ලුම්බිණි සහ නිගලිසාගර් කුළුණුවල ඇති
රිපුමල්ලගේ සෙල්ලිපි මගින් ඔහු ක්‍රි.ව. 1312 දී ලුම්බිණියට පැමිණි බව
සනාථ වේ. එහි ඔහුගේ පුත් සංග්‍රාම මල්ලගේ නමද ඇත. ඔහු සයිනා-මයිනා
(Saina-Maina) හි විශාල ගල් විහාරයක් සහ බුදු පිළිමයක් ද කරවූ බව
පෙනේ. *Evolution of Buddhism and Archaeological Excavations in Lumbini* by Tara Nanda Mishra.

⁴⁸ විස්තර පිණිස බලන්න: *The Sacred Garden of Lumbini: Perceptions of Buddha's birthplace*, UNESCO 2013, *The World History Encyclopedia*⁵⁹

([Lumbini ලිපිය](#)). ඓතිහාසික තොරතුරු (1200-1750) සඳහා බලන්න: 1) *"India Before Europe"* by Catherine Asher and Cynthia Talbot. 2) *"Medieval India: From Sultanat to the Mughals - Part II (1206-1526)"* & *"Mughal Empire"* by Satish Chandra. 3) *"A History of Modern India"* by Bipan Chandra.

⁴⁹ ක්‍රි.ව. 1972 වසරේදී ඇන්ටන් ෆියුරර් (Anton Führer) මහතාගේ ලුම්බිණි කැණීම් වාර්තා නිල වශයෙන් ප්‍රකාශයට පත් කරන ලදී: *Antiquities of Buddha Sakyamuni's Birthplace in the Nepalese Tarai* (1972).

⁵⁰ පින්තූර මූලාශ්‍රය: Lumbini Development Trust: Coffee Table Book. 2019.

⁵¹ විස්තර පිණිස බලන්න: [The Annapurna Express](#) සහ [Inside Himalayas](#).

මුකර්ජි මහතාගේ මෙම අගනා ඓතිහාසික සේවය ඇගයීමක් වශයෙන්, ඔහුගේ උපන් ගම වන බටහිර බෙංගාලයේ පනිහාති (Panihat) ග්‍රාමයේ ඔහුගේ පිළිරුවක් නිර්මාණය කර ඇත. ක්‍රි.ව. 2024 වසරේදී ඔහුගේ 175 වන ජන්ම දින සැමරුම ද පවත්වන ලදී. වැඩිදුර විස්තර සඳහා: [The Telegraph India](#). ගෞතම බුදුන් වහන්සේගේ ළමා කාලය ගෙවුණු සැබෑ කපිලවස්තු පුරවරය නේපාලයේ තිලොරාකොට් (Tilaurakot) හි පිහිටි බව නිවැරදිව හඳුනා ගැනීමට සහ පැරණි පාටලීපුත්‍ර නගරයේ ප්‍රධාන නටබුන් මතුකර ගැනීමට මූලිකත්වය ගත්තේ ද මුකර්ජි මහතාය.

⁵² මුකර්ජි මහතාගේ මෙම සොයාගැනීම් 1901 වසරේදී නිල වශයෙන් ප්‍රකාශයට පත් කරන ලදී. එහි අන්තර්ගත සිතියම, ලුම්බිණි නටබුන් පිළිබඳව සකස් කරන ලද ප්‍රථම විද්‍යාත්මක සිතියම ලෙස සැලකේ. විස්තර සඳහා බලන්න: P.C. Mukherjee's (Purna Chandra Mukherji) 1901 publication, titled *A Report on a Tour of Exploration of the Antiquities of Kapilavastu, Tarai of Nepal, During February and March, 1899* (often cited as Part I of the Report on the Antiquities in the Tarai of Nepal).

⁵³ බලන්න: P.C. Mukherjee's (Purna Chandra Mukherji) 1901 publication, titled *A Report on a Tour of Exploration of the Antiquities of Kapilavastu, Tarai of Nepal, During February and March, 1899* (often cited as Part I of the Report on the Antiquities in the Tarai of Nepal).

⁵⁴ බලන්න: 1) *Lumbini the Peace-Shrine and Place of Pilgrimage* - T. R. Vaidya. 2) *Lumbini as International Pilgrimage Destination: Authenticity and Significance* - Dr. Him Lal Ghimire. 3) *Lumbini World Heritage* - Gita Giri / Lumbini Development Trust.

⁵⁵ පිංතූර මූලාශ්‍රය : <https://theannapurnaexpress.com/story/51556>

⁵⁶ මෙතුමා ලෝක ප්‍රකට පාලි භාෂා විශාරදයෙකු විය. පාලි භාෂාවෙන් රචිත පැරණි බෞද්ධ ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ ඉංග්‍රීසි භාෂාවට පරිවර්තනය කිරීමේ මූලික පදනම දැමූ මෙතුමා, ලන්ඩනයේ ප්‍රසිද්ධ "පාලි ග්‍රන්ථ සංගමයේ" (Pali Text Society - PTS) නිර්මාතෘවරයා ද වේ. (මූලාශ්‍රය: විකිපීඩියා).

⁵⁷ බලන්න: *Buddha Dust Gallery*. [Buddha Dust - T.W. Rhys Davids](#).

⁵⁸ තේපාල ජාතික චන්ද්‍රමාන් සිං මාස්කෝ (1900–1984) යනු 20 වන සියවසේ මුල් භාගයේ තේපාලයේ සමකාලීන කලාවේ දියුණුවට මූලිකත්වය දුන් තේපාල ජාතික කලාකරුවෙකි. මූලික වශයෙන් ආගමික ස්වභාවයක් ගන්නා සහ පුරාණ ග්‍රන්ථවල දැක්වෙන විස්තර අනුව නිර්මාණය කෙරෙන සාම්ප්‍රදායික කලා සම්ප්‍රදාය තුළ, සෞන්දර්යාත්මක අගය මුල් කරගනිමින් නව තාක්ෂණික ක්‍රම භාවිතයෙන් කලා නිර්මාණ බිහි කිරීමේ ප්‍රවණතාවට මාස්කෝ පුරෝගාමී වූ අතර, ඒ හරහා නව කලා ශෛලියක් ද හඳුන්වා දුන්නේය. (මූලාශ්‍රය: විකිපීඩියා).

⁵⁹ පිංතූර මූලාශ්‍රය: *Several Episodes in the Recent History of Lumbini* by David P. Jackson.

⁶⁰ වැඩිදුර ජීවන තොරතුරු සඳහා බලන්න: *Kaiser Shumsher Jung Bahadur Rana*, Wikipedia.

https://en.wikipedia.org/wiki/Kaiser_Shumsher_Jung_Bahadur_Rana

⁶¹ සවිස්තරාත්මක වාර්තා සඳහා බලන්න: *The Sacred Garden of Lumbini: Perceptions of Buddha's birthplace*, UNESCO 2013. The 4th World Fellowship of Buddhists (WFB) General Conference was held in Kathmandu, Nepal, from November 15 to 21, 1956. It coincided with *Buddha Jayantī*, the global commemoration of the 2,500th anniversary of the Buddha's Parinirvāṇa. The gathering brought together hundreds of international delegates and observers to foster global solidarity.

⁶² සමුළුවේ විස්තර හා පිංතූර: https://brambedkar.in/4th-world-buddhist-conference-kathmandu/#google_vignette

⁶³ ආචාර්ය දෙබාලා මිත්‍රා (14 දෙසැම්බර් 1925 - 2 දෙසැම්බර් 2003) යනු 1981 සිට 1983 දක්වා ඉන්දීය පුරාවිද්‍යා සමීක්ෂණ ආයතනයේ (ASI) අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්වරිය ලෙස කටයුතු කළ ප්‍රවීණ පුරාවිද්‍යාඥවරියකි. ඇය එම ආයතනයේ ප්‍රධානත්වයට පත් වූ පළමු කාන්තාව වන අතර ප්‍රමුඛ බෞද්ධ පුරාවිද්‍යා බිම් රැසක් කැණීම් කර ඇත. https://en.wikipedia.org/wiki/Debala_Mitra

⁶⁴ විස්තර සඳහා බලන්න: *Excavations at Tilaura-kot & Kodan and Explorations in the Nepalese Tarai* by Debala Mitra, Director, ASI: 1972. ඩිජිටල් පිටපත: https://ignca.gov.in/Asi_data/72151.pdf

⁶⁵ ASI Retrospective Archive (Instagram: <https://www.instagram.com/p/DDI9SENzbA0/>). ආචාර්ය මිත්‍රා මහත්මිය ඉන්දියාවේ රත්නගිරි, ජෙහාඩ, උදයගිරි මෙන්ම තේපාලයේ තිලොරකොට්, ලුම්බිණි, කෝඩන් සහ නිගාලි සාගර් වැනි බෞද්ධ පුදබිම් ආශ්‍රිතව කළ පුළුල් පර්යේෂණ හරහා ඉතිහාසයට ඉමහත් සේවයක් කළාය.

⁶⁶ මූලාශ්‍ර: 1) *Reconstruction of Maya Devi Temple on the Birth Spot of Buddha* by Dr. Jiba Raj Pokharel, Professor, Department of Architecture, Tribhuvan University, 2003. <https://pahar.in/pahar/Books%20and%20Articles/Nepal/2003%20Reconstruction%20of%20Maya%20Devi%20Temple%20on%20the%20Birth%20Spot%20of%20Buddha%20by%20Pokharel%20s.pdf> 2) *The Birth Place of Buddha* by Babu Krishna Rijal PDF: <https://www.scribd.com/doc/316707472/The-Birth-Place-of-Buddha-by-Babu-Krishna-Rijal-pdf> 3) *100 years of archaeological research in Lumbini, Kapilavastu & Devadaha* by Babu Krishna Rijal.

⁶⁷ බලන්න: 1, 2, 3, 4 : (PDF) Rediscovering Lumbini: archaeology and Site Interpretation, Maya Devi Temple, Lumbini — Grokipedia, (PDF) The earliest Buddhist shrine: excavating the birthplace of the Buddha, Lumbini (Nepal).

⁶⁸ බලන්න: *Archaeological Remains of Kapilavastu, Lumbini, and Devadaha*

⁶⁹ පිංතූර මූලාශ්‍රය: RECONSTRUCTION OF MAYA DEWI TEMPLE ON THE BIRTH SPOT OF BUDDHA BY Dr. Jiba Raj Pokharel

⁷⁰ විස්තර පිණිස බලන්න: 1978 Kenzo Tange Master Plan, UNESCO World Heritage inscription in 1997.

⁷¹ පිංතූර මූලාශ්‍රය:

https://lumbinidevtrust.gov.np/upload_file/files/post/1720177457_478288220_Lumbini%20Nepal_Coffee%20Table%20Book.pdf

⁷² බලන්න:

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000225765>.

⁷³ බලන්න: 1. “Archaeological Remains of Lumbini: The Birth-place of Lord Buddha by R.N.Pandey, Tribhuvan University, 1985. 2. EVOLUTION OF BUDDHISM AND ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS IN LUMBINI TARA NANDA MISHKA FORMER DEPUTY DIRECTOR GENERAL. DEPT. OF ARCHAEOLOGY, HMG, NEPAL.

⁷⁴ The primary archaeologists and key personnel involved in the excavation of the Maya Devi Temple at Lumbini between 1992 and 1996 were: Satoru Uesaka (JBF), Babu Krishna Rijal: A senior Nepali archaeologist, Kosh Prasad Acharya: A key archaeologist from the Department of Archaeology & Basanta Bidari: Chief Archaeologist of the Lumbini Development Trust. 1992 සහ 1996 අතර කාලය තුළ ලුම්බිණි මායාදේවි විහාරයේ කැණීම් කටයුතු සඳහා සෘජුවම දායක වූ ප්‍රධාන පුරාවිද්‍යාඥයින් සහ නිලධාරීන් වූයේ: සතෝරු උච්ඡකා (Satoru Uesaka - JBF), බාබු ක්‍රිෂ්ණා රිජාල් (Senior Nepali Archaeologist), කෝෂ් ප්‍රසාද් ආචාර්ය (Department of Archaeology) සහ ඔසන්ත බිදාරි (Chief Archaeologist, Lumbini Development Trust) යන මහත්වරුන්ය.

⁷⁵ විස්තර සඳහා බලන්න : *The lesser known Lumbini Marker Stone that pinpoints Buddha's birthplace*, The Kathmandu Post (May 2024). <https://kathmandupost.com/national/2024/05/25/the-lesser-known-lumbini-marker-stone-that-pinpoints-buddha-s-birthplace>.

⁷⁶ විස්තර සඳහා බලන්න: ලුම්බිණි සංවර්ධන භාරය (LDT) වාර්තා, සහ *The Sacred Garden of Lumbini: Perceptions of Buddha's birthplace*, UNESCO, 2013.

⁷⁷ පිංතූර සහ විස්තර: (Lumbini Development Trust වාර්තා සහ UNESCO 2013 පර්යේෂණ නිවන්ධනය) සහ *The earliest Buddhist shrine: excavating the birth place of the Buddha, Lumbini (Nepal)*- <https://www.westernheritage.ca/>

⁷⁸ විස්තර සඳහා බලන්න: *The earliest Buddhist shrine: excavating the birth place of the Buddha, Lumbini (Nepal)*; *The Sacred Garden of Lumbini: Perceptions of Buddha's birthplace*, UNESCO 2013; සහ Live History India වෙබ් අඩවියේ ස්මාරක වාර්තා: <https://www.livehistoryindia.com/story/monuments/lumbini-nepal>

⁷⁹ මේ පිළිබඳව යුනෙස්කෝ සංවිධානය කටයුතු ඇරඹුවේ 1970 කාලයේ සිටය. 1997 දී ලෝකඋරුම අඩවියක් ලෙසින් ප්‍රකාශයට පත් කෙරිණි. The Sacred Garden of Lumbini: Perceptions of Buddha's birthplace, UNESCO 2013

⁸⁰ පිංතූර මූලාශ්‍රය:

<https://www.greatvisiontreks.com/tour/lumbini-tour-3-day/> & shutterstock.com

⁸¹ විස්තර සහ පිංතූර මූලාශ්‍රය: <http://alokabuddhist.com/the-birth-of-the-world-fellowship-of-buddhists/>

⁸² බලන්න: “The earliest Buddhist shrine: excavating the birthplace of the Buddha, Lumbini (Nepal): R.A.E. Conningham etl” : https://www.westernheritage.ca/wp39/wp-content/uploads/2020/03/Coningham_etal_2013.pdf#:

⁸³ බලන්න: (PDF) [The earliest Buddhist shrine: excavating the birthplace of the Buddha, Lumbini \(Nepal\)](#)

ලුම්බිණියේ සිට කුසිනාරාවට: බුදු උපත සිදුවූ පූජනීයභූමිය (දෙවන කාණ්ඩය)

ලොව පහළ වූ අසිරිමත් මෙන්ම අසමසම ශාස්තෘන් වහන්සේ වන ගෞතම බුදුන් වහන්සේ ගේ උත්තම උපත මේ සංස්කරණයේ පළමු කාණ්ඩයේ දී විස්තර කෙරිණි. මේ දෙවන කාණ්ඩය: ‘බුදු උපත සිදුවූ පූජනීය භූමිය’ — පුරාණ දඹදිව ශාක්‍ය ජනපදයේ ලුම්බිණිය බව — කතුවරයා විසින්, ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ, දීඝකාලීන බෞද්ධ සම්ප්‍රදායන් සහ නූතන පුරාවිද්‍යාත්මක සොයාගැනීම් එකට ගළපමින් සිදුකළ පර්යේෂණාත්මක අධ්‍යයනයක ප්‍රතිඵලයකි.

මෙහිදී බුදු උපත සිදුවූ කාලය පිළිබඳ පෙරදිග මෙන්ම අපරදිග විද්වතුන්ගේ මත, වෙසක් දිනය ‘උතුම් බුදු දිනය’ ලෙසින් සම්මතවීම, බුදු උපත ලැබූ ස්ථානය තහවුරු කරන සාධක — විශේෂයෙන්ම අශෝක කුළුණ, චීන සංචාරක වාර්තා සහ නූතන පුරාවිද්‍යා සාක්ෂි — අශෝක අධිරාජ්‍ය ස්ථාපනය කළ ‘සීමාගල්’ මතුවීම පිළිබඳ පුවත් පාඨකයා හමුවේ තබන්නේ අතිශය විද්‍යාත්මක හා ශාස්ත්‍රීය පදනමක පිහිටවමිණි. උතුම් ප්‍රඥාව පෙරදැරිකරගත් මහා කරුණාවෙන් ලෝකසත්ත්වයාට සසර දුක් කතරින් එතර වීමට මග පෙන්වූ අපගේ බුදු පියාණන්වහන්සේ ගේ ජීවන පුවත කියවන ඔබ ගේ හදවත පහන් සැදැහැයෙන් ඔකඳ වනු ඇත.